

"SƏS" qəzeti mənim
üçün ən əziz qəzətdir

3

№ 035 (6960)

23 fevral 2024-cü il.
Qiyməti 60 qəpik

Fransa üçün alətə çevrilən, Ermənistani poliqona çevirən MARIONET

7

Azərbaycan reallıqları yeni düzəndə

2

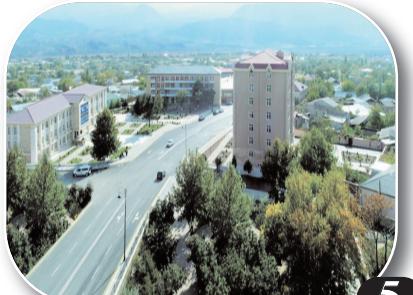
Prezident İlham Əliyev: "Bütün dünyaya sübut etmişik
ki, böyük xalqıq, biz öz taleyimizi özümüz həll edirik"

**"İki qardaş
dövlət yumruğu bir
hədəfə vurur"**

4

**ORDUBAD: qədimliklə
müsərliyin harmoniyası**

5

**"Xocalı soyqırımı elə bir tarixdir
ki, heç vaxt unudulmayacaq"**

12

**Ekosistemdə
disbalans:
insan oturduğu
budağı kəsir**

15

**Görünməz
düşmənlə
mübarizə:
necə xilas
olmalı?**

12

Azərbaycan reallıqları yeni düzəndə

Prezident İlham Əliyev: "Bütün dünyaya sübut etmişik ki, böyük xalqıq, biz öz taleyimizi özümüz həll edirik"

Azərbaycan üçün artıq yeni bir dövr başlanılıb. Ərazi bütövlüyünü, suvereniyini təmin etmiş bir dövlətin müstəqillik tarixində ərazi bütövlüyü çərçivəsində baş tutmuş Zəfər seckisindəki Qələbədən sonra ölkənin ictimai-siyasi, sosial-mədəni həyatı üçün yeni hədəflər müəyyənləşdirilib. Cənab İlham Əliyev 92,12 faiz səslə yenidən prezident seckilərində qalib gəldi.

Zəfərimizin, həmçinin ərazi bütövlüyümüzün və suvereniyimizin mülliifi olan İlham Əliyevin ətrafında bir yumruq kimi birləşən xalq qalib Liderine səs verməkə bir daha təsdiqlədi ki, xalq-Prezident birliliyi, həmrəyliyi sarsılmazdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev andığımə mərasimində yeni dövr üzrə müəyyənləşdirilən hədəfləri mesaj verdi. "Bundan sonra da Azərbaycanın hərtərəfi inkişafı, ərazi bütövlüyümüzün qorunması üçün əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm" - deyən Prezident bildirib ki, iyirmi ildən çoxdur ki, Azərbaycan xalqı mənə öz dəstəyini göstərir.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin prezidentlik fəaliyyətinin 20 illiyi dövründə verilən hər bir vəd, qarşıya qoyulan vəzifələr yerinə yetirildi. Ötən 20 illik tariximiz Azərbaycanın böyük bir salnaməsini yaratmış, güclü iqtisadiyyata, dinamik inkişafa, dünya dövlətləri sırasında xüsusi imicə malik olan dövlət kimi öz imicini təsdiqləmişdir. Dövlət siyasetinin müasir modelini yaranan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin yüksək idarəcilik məharəti, milli maraqlara əsaslanan daxili və xarici siyaseti bütün sferalarda yüksək nailiyyətlərlə müşahidə olunur. "2003-cü ildə verdiyim bütün vədlər yerinə yetirildi. Əldə edilmiş bütün nailiyyətlərin mənbəyi Azərbaycan xalqıdır, onun mənə göstərdiyi inam və onun vahid amal ətrafında birləşmə bacarığıdır. Biz doğrudan da bütün dünyaya sübut etmişik ki, böyük xalqıq, biz öz taleyimizi özümüz həll edirik, ölkə qarşısında duran problemləri özümüz heç kimin köməyi olmadan həll edirik və əsaslı şəkilde həll edirik" - deyən Prezident diqqətə çatdırıb ki, verdiyim vədlər arasında təbii ki, ilk növbədə, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpası idi: "O vaxt və ondan sonrakı illərdə, o cümlədən 2018-ci ildə bax bu kürsübən andığımə mərasimində demisdim ki, Ermənistan-Azərbaycan munaqışəsi yalnız və yalnız Azərbaycanın ərazi bütövlüyü çərçivəsində öz həllini tapmalıdır, heç vaxt Azərbaycan xalqı öz ərazisində ikinci erməni dövlətinin yaradılmasına imkan verməyəcək və nəyin bahasına olursa-olsun biz öz doğma torpaqlarımızı azad

"ƏLDƏ EDİLMİS BÜTÜN NAILİYYƏTLƏRİN MƏNBƏYİ AZƏRBAYCAN XALQIDIR"

2003-cü ildən etibarən, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Cənab İlham Əliyevin uğurlu daxili və xarici siyaseti, məqsədyönlü islahatlar programı ölkəmizin bütün sahələrində sürətli inkişaf mərhəlesi nə qədəm qoymasına səbəb olub. Müasir yanaşmalar və milli iqtisadi prioritetlər əsasında mükəmməl islahatlar konsepsiyasının realaşdırılması nəticəsində Azərbaycan son illərdə yüksək inkişaf templərinə görə dünyadan lider dövlətləri sırasındadır. Ölkəmizin siyasi, iqtisadi, sosial mənzərəsi göstərir ki, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Ulu Öndərin siyasi kursunun varılışını təmin edə biləcək alternativsiz siyasi lider olduğunu təsdiqləyib. Ötən illər ərzində Azərbaycan xalqının təhlükəsizlik və sabitlik şəraitində yaşaması, uğurlu inkişafı hər bir Azərbaycan vətəndaşında məmənluq yaradır. "2003-cü ildə verdiyim bütün vədlər yerinə yetirildi. Əldə edilmiş bütün nailiyyətlərin mənbəyi Azərbaycan xalqıdır, onun mənə göstərdiyi inam və onun vahid amal ətrafında birləşmə bacarığıdır. Biz doğrudan da bütün dünyaya sübut etmişik ki, böyük xalqıq, biz öz taleyimizi özümüz həll edirik, ölkə qarşısında duran problemləri özümüz heç kimin köməyi olmadan həll edirik və əsaslı şəkilde həll edirik" - deyən Prezident diqqətə çatdırıb ki, verdiyim vədlər arasında təbii ki, ilk növbədə, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpası idi: "O vaxt və ondan sonrakı illərdə, o cümlədən 2018-ci ildə bax bu kürsübən andığımə mərasimində demisdim ki, Ermənistan-Azərbaycan munaqışəsi yalnız və yalnız Azərbaycanın ərazi bütövlüyü çərçivəsində öz həllini tapmalıdır, heç vaxt Azərbaycan xalqı öz ərazisində ikinci erməni dövlətinin yaradılmasına imkan verməyəcək və nəyin bahasına olursa-olsun biz öz doğma torpaqlarımızı azad

edəcəyik. O gündən cəmi 2 il yarımda keçdi və Azərbaycan xalqı bir yumruq kimi birləşərək Vətən mühərribəsi nəticəsində torpaqlarımızın böyük hissəsini azad etmişdir, 300-dən çox şəhər və kənd azad olunmuşdur, o cümlədən bizim mədeniyət paytaxtimiz Şuşa şəhəri işğalçılarından azad edilmişdir. Biz qan tökərek, şəhidlər verərək tarixi ədaləti bərpa etdik".

"BU İL ƏN AZI 20 YAŞAYIŞ MƏNTƏQƏSİNƏ KEÇMİŞ KÖCKÜNLƏR QAYIDACAQ"

Hər meydanında sözünü deyən Azərbaycan bu gün quruculuq meydandasında da imza atdıqı lahiyələri ilə sözünü deyir. İşğaldan azad olunan ərazilərdə böyük abadlıq-quruculuq işləri davam etdirilir. Təbii ki, Böyük Qəlebənin nəticəsində yaradılmış yeni reallıq Qarabağın bərpası və inkişafını nəzərdə tutan Böyük Qayıdış strategiyanın aktuallığını təmin edir. Hazırda işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası, gələcək inkişafının təmin olunması, zəruri infrastrukturun yaradılması və əhalinin doğma torpaqlarına qayğısı istiqamətində genişmiqyaslı tədbirlər həyata keçirilir. Önəmli vəzifelərdən biri olan Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun bərpa edilməsi olduğunu bildirən Cənab Prezident görülən işlərin sürətli aparılmasını tarixdə görünməmiş bir hadisə olduğunu bildirib: "Bu güne qədər təxminən 5400 keçmiş köckün artıq beş yaşıyış məntəqəsinə göndərilib, orada yerləşdirilib və bu il ən azı 20 yaşıyış məntəqəsinə keçmiş köckünlər qayidacaq. Bizim planımız azad edilmiş torpaqlarda ilin sonuna qədər 5 şəhər və 15 kənd 20 min keçmiş köckün yerləşdirməkdir. Yüzdən çox şəhərin və kəndin baş planları hazırlanıb, təsdiqlənib. Bir çox şəhər və kəndlərdə artıq inşaat işləri başlamışdır. Biz Böyük Qayıdış programının birincisi mərhələsini 2026-ci ilin sonunda başa çatdıracaq və o vaxt 140 min köckün öz dədə-baba torpaqlarına qayidacaq".

"İKİ BEYNƏLXALQ HAVA LİMANI AÇILIB, ÜÇUNCÜSÜ DƏ LAÇINDA AÇILACAQ"

Zəfərdən üç il zaman ötməsinə baxmaq, işğaldan azad olunan ərazilərimizdə abadlıq və quruculuq işləri uğurla və davamlı şəkildə həyata keçirilir. Keçmiş məcburi köckünlər öz əzəli torpaqlarına, doğma diyarlarına qayıldırlar. Bu gün işğaldan azad olunan ərazilərimiz abadlıq-quruculuq meydana qeyd olur. Ən əsası isə onu qeyd edək ki, işğaldan azad olunan ərazilərimizdə kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi bu ərazilərin müasir zamanın tələblərinə uyğun qurulmasına və Böyük Qayıdışla əzəli Qarabağ torpağında insanların rahat, firavan yaşamasına istiqamətlənib. "Bütün sosial infrastruktur inşa edilir, xəstəxanalar, məktəblər, idman obyektləri, infrastruktur obyektləri, yollar, 130-dan çox tunel və körpü, - 40 tunel və 90 körpü, - inşa edilir. Yəni, bu, sadəcə olaraq işin miqyasını göstərir, bütün elektrik təsərrüfatı yenidən qurulub, dəmir yolları çəkilir, iki beynəlxalq hava limanı açılıb, üçüncüsü də Laçında açılacaq. Yəni, geniş quruculuq işləri görülecek. Əlbəttə ki, köckünlər üçün yeni evlər, bütün müasir şəhərsalma qaydalarına uyğun olan yaşayış yerləri qurulacaq və tarixi şəhərlərimizin tarixi siması bərpa ediləcək" - deyə dövlət başçımız bildirib.

SAĞLAM MALİYYƏ SİSTEMİMİZİN GÖSTƏRİCİLƏRİ

Bu gün işğaldan azad olunan ərazilərin bərpası və Böyük Qayıdışın yüksək seviyyədə təmin edilməsi məqsədi ilə ardıcıl işlər görülür. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin həmin ərazilərə sefər etməsi və bərpa-quruculuq işləri ilə şəxsnə maraqlanması, istehsal müəssisələrinin, sosial obyektlərin təməlqoyma, açılış mərasimlərində iştirak etməsi görülən işlərin sürətini artırmaqla yanaşı, keyfiyyətinin də yüksək olmasından xəber verir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin tapşırıq və göstərişlərinə əsasən, abadlıq-quruculuq işləri sırasında yollarının yenidən qurulması, müasir seviyyəyə çatdırılması istiqamətində çox mühüm layihələr icra olunur. Bütün bunlar Cənab Prezidentin düşünlülmüş siyasetinin məntiqi nəticəsidir. Inkişaf və tərəqqi dövrünü yaşayan Azərbaycanın işğaldan azad olunan ərazilərdə həyata keçirilən kompleks islahatlar, geniş quruculuq işləri və yaradılan güclü iqtisadiyyat ölkənin əsas inkişaf göstəriciləridir. "Bütün bunlara nail olmaq üçün iqtisadiyyatımız inkişaf etməlidir" - deyən Prezident diqqətə çəkib ki, bu ilin yanvar ayının nəticələri ümidi vericidir: "Ümumi daxili məhsul 5 faiz, qeyri-neft sektorunda isə 12 faizdən çox artıb. Bu, ümidi verici göstəricidir və onu göstərir ki, biz indi yavaş-yavaş öz iqtisadi templimizi bərpa edirik. Müqayisə üçün deyə bilərem ki, 2003-cü ildə bizim ümumi daxili məhsulumuz 7 milyard dollar iddi, keçən ilin yekunlarına görə isə bu rəqəm 72 milyard dollardır. Yəni, bu, 20 ilde iqtisadiyyatımızın inkişafının əsas göstəricidir. Bizim 2003-cü ildə valyuta ehtiyatlarımı 1,6 milyard dollar iddi, bu gün bu, artıq 69,5 milyard dollardır və biz bu 20 il ərzində görün öz valyuta ehtiyatlarını nə qədər artırısq. Bu, bizə iqtisadi və maliyyə müstəqilliyi verən əsas amillərdən biridir. Aparılan siyaset nəticəsində birbaşa xarici borcumuz 6,4 milyard dollara düşüb, bu da ümumi daxili məhsulumuzun cəmi 9 faizini, ondan da az təşkil edir. Inkişaf etmiş ölkələrdə bu rəqəm 100 faiz, bəlkə də 140 faiz təşkil edir, bizdə isə 9 faizdən az. Yəni, bu, nəyi göstərir? Bizim sağlam maliyyə sistemimizin göstəriciləridir və bu, bize imkan verir ki, biz müstəqil siyaset aparaq. Bu gün heç kimdən asılı olmayan Azərbaycan inamla, uğurla inkişaf edir, öz xarici siyasetini də buna uyğun şəkildə aparır".

Zümrüd BAYRAMOVA

Dünyaya sülh mesajları

Dünya ölkələrdə baş verən hadisələrin fonunda deyə bilərik ki, münaqışə ocaqlarının alovlanması artıq insanları birliyə dəvət edir: sülhə çağırış. Sülh bütövlükdə dünya insanın arzuladığı nemətdir, dəyərdir. Sülh olan yerdə əmin-amanlıqlıdan, inkişafdan danışa bilərik. Sülh insanların azadlıq arzusudur. Bir şeirin dili ilə desək, sülhə gəlin ey insanlar, yoxsa dünya məhv olar. Bəli, dünya insanı sülh istəyir, gözəl, firavan həyat, qansız-qadasız bir dünya. Dövlətlərin bir-biri ilə münasibətlərinin qeyri-zoraklıq şəraitində qurması insanlar dinindən, irqindən asılı olmayıaraq ədalətlili bir dünaya yaşamasına imkanlar yaratır. Bu məfhumun anlamı konkret olsa da geniş bir fikri, bütün dünyani axarına salıb işqli bir aləmdə yaşamasına yollar açır. Mən sülh istəyirəm, hər kəs bunu qətiyyətlə deməlidir. Sülh şəraitini pozan mühəribələrin ağrı-acısını milyonlarla insanlar dadıb.

Sülh naminə aparılan fəaliyyət heyati ehəmiyyət kəsb etse də, təessüflər olsun ki, heç də hər yerdə qorunmur, müdafiə edilmir, zoraklıqlar, milli münaqışələr daha da qloballaşır, fiziki coğrafiyası genişlənir. Qloballaşan dünyada sülhün olması və qorunması vacib hesab olunur. Sülh bugünkü dünyasının, zamanın tələbinə çevrilib. Son vaxtlar qlobal və regional güclər arasında artan itixləflər, beynəlxalq münasibətlər sisteminde davam edən gərginliklər mehz sülhün bərqrər olunmasını tələb edir. Sülh əlbəttə ki, dövlətlərin bir-biri ilə münasibətlərində anlaşma və qarşılıqlı münasibətlər fonunda yaranır və dərinləşir. Mühəribələr, zoraklıqlı, dini zəmində qarşidurmalar, keskin münaqışələrin yaranması sülhün pozulmasına rəvac verir. Bütün dünyada və bölgədə gedən müxtəlif mənfi proseslərə baxmayaraq, Azərbaycanın hərəkətli və dinamik şəkildə inkişafı, müstəqil, çoxşaxəli və milli maraqlara söykənən xarici siyaset kursu onun Cənubi Qafqaz regionunun inkişaf etmiş ölkəsi olaraq qalmasını təmin edib. Bu baxımdan, müasir dövrə Azərbaycan yalnız regionda gedən proseslərə deyil, eyni zamanda, beynəlxalq aləmdə cərəyan edən proseslərə təsir göstərmək imkanı qazanaraq, sülhsevər siyasetini həyata keçirir.

SÜLH BƏŞƏRİYYƏTİN ƏN COX EHTİYAC DUYDUĞU VASITƏDİR

Azərbaycan regionun yegane ölkəsidir ki, düşünülmüş və milli maraqlara söykənən xarici siyaseti ile regional təhlükəsizliyin təmin olunması istiqamətində ardıcıl və sistemli addımlar atır. Hazırda Azərbaycan dövlətinin həyata keçirdiyi enerji layihələri, regional integrasiyaya xidmət edən əməkdaşlıq formatları Cənubi Qafqazda sabitliyin təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Bununla yanaşı, Azərbaycan dünyada sülhyatma prosesində feal iştirak edir, səməreli təklif və təşəbbüslerle çıxış edir, sülhün və təhlükəsizliyin möhkəmlənməsinə

dəyərli töhfələr verir. Azərbaycan Prezident İlham Əliyev çıxışlarının birində vurğuladığı kimi, Azərbaycan bölgədə sülh və sabitliyin təmin olunmasına sadıqdır.

Əlbəttə ki, bəşəriyyətin ehtiyac duyduğu ən qiymətli vasitə sülhdür. Əsrlər boyu bəşər övladı sülh şəraitində yaşayıb-yaratmaq, dünya xalqları ilə əmin-amanlıq şəraitində əlaqə qurmaq, əməkdaşlıq etmək arzusunda olub və bu gün də belədir. Müasir və modernləşən Azərbaycan bu gün sülhməramlı niyyəti ilə dünyaya nümunədir. Ölkəmizdə hökm süren əmin-amanlıq mühiti, sülh və həmrəylik, bərgəyəşayış tolerantlıq mühiti bəşəriyyətə sülh şəraitində yaşamaq üçün bir mesajdır.

Sülh təmin olunmadığı halda insanlar qorxu və vahimə içərisində psixoloji gərginliklər yaşımış olurlar. Azərbaycan neçənəcə qanlı mühəribələrin şahidi olub. Yüzlərlə şəhid verib bu müqəddəs torpaq. Mühəribə təkcə zirehli tanklarla, silah sursatla, mermi ilə əsgərlərin üzərinə hücum etmək deyil, mühəribə həm də günahsız insanların qanlarını axıtmaq, indiyədək qurulanları, tikilənləri bir raket zərbəsi, top mərmisi ilə dağıtmak deməkdir. Necə ki, 44 günlük Vətən müharibəsində Bərdəmiz, Gəncəmiz erməni təcavüzkarlarının təcavüzünə tuş gəldi. Uzun illər idı ki, Ermənistan-Azərbaycan münaqışəsi həll olunmamış qalırdı. Dünyanın ən tolerant, sülhsevər xalqı olan Azərbaycan Ermənistanın təcavüzünün ağrı-acısını yaşayır. 30 il yaxın işğaldə olan torpaqlarını azad etmək məqsədi ilə sülh danışçıları aparsa da, bu nəticəsiz qaldı. Beynəlxalq vasitəçilərin apardıqları sülh danışqlarının səmərə verməməsi regionda təhlükəsizliyin təminatına əngel yaratmaqdır idi. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin beynəlxalq tribunalardan respublikamızın münaqışının dinc vasitelerle, beynəlxalq norma və prinsiplər əsasında, sülh yolu ilə helline tərəfdar olduğunu dəfələrlə bildirirə də, təcavüzkar Ermənistən tamamilə bunun əksini göstərirdi. Ermənistan, nəinki atəşkəsə əməl etmir,

BMT Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi 4 qətnamənin tələblərini kobud şəkildə pozmaqdə davam edirdi. Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyev xalqın sülh arzusunu ifadə edərək, münaqışənin sülh yolu ilə, qan tökülmədən və beynəlxalq hüquq çerçivəsində həlli istiqamətində əməli işlər görə də, Ermənistanın çirkin niyyətindən əl çəkmədi. Nəhayət, Azərbaycan 44 günlük Vətən müharibəsində torpaqlarını işğaldan azad etdi. Tarixi ədalət bərpa olundu. Bu gün dünyada sülhə çağırışlar edirikdə, onda dinc sakinlərin - qocaların, qadınların və körpə uşaqların qətlə yetirilməsinə biganəlik göstərilməməlidir.

"ÖLKƏMİZDƏ DİNİ-MİLLİ ZƏMİNDƏ HEÇ BİR QARŞIDURMA, YAXUD DA ANLAŞILMAZLIQ OLМАMISDIR"

Sülh Azərbaycanda dövlət siyasetinin tərkib hissəsidir və bu siyasetin əsası Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulub. Hazırda Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən ardıcıl surətdə davam etdirilir, bu siyaset Azərbaycanın beynəlxalq ələmdə imicini artırır. Ermənistanla mühəribədə minlərlə şəhid verməyimiz və bir milyon qaçqınımızın olmasına, dini abidələrimizin dağılmasına baxmayaraq, erməni kilsəsi hələ də Azərbaycanın paytaxtı Bakının mərkəzindədir.

Dünyada baş verən neqativ hadisələr fonunda Azərbaycan digər ölkələrin nümunə götürəcəyi müsbət bir modeldir. Azərbaycanda müxtəlif dirlərə mənsub və fərqli adət-ənənələri olan xalqların nümayəndələri əsrlərdən ki, mehriban və sülh şəraitində birgə yaşayır və yaşayacaqlar. Bəli, bu, Azərbaycan gerçeklikləridir. Azərbaycan dinindən və irqindən asılı olmayıaraq, bəşər insanına məhəbbət göstərir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev çıxışlarının birində demişdir: "Azərbaycanda bütün xalqların, dillərin nümayəndələri bir aile kimi sülh, mehribanlı şəraitində yaşayır, heç vaxt ölkəmizdə dini-milli zəminda heç bir qarşidurma, yaxud da anlaşılmazlıq olmayıdır. Bu, bizim böyük sərvətimizdir. Bütün dinlərin tarixi dini abidələri dövlət tərefindən qorunur, eyni zamanda, dövlət öz vəsaiti hesabına bu abidələrin bərpasını təmin edir. Azərbaycanda məscidlər, kilsələr, sinaqoqlar tikilir, təmir edilir. Biz bütün dini bayramları birləşdirək qeyd edirik. Bütün dini icmalar bunu birləşdirək qeyd edir. Biz tariximizlə, mədəniyyətimizlə fəxr edirik".

Azərbaycan rəhbərliyi humanitar fəlakətlərin qarşısının alınması, öz yurdularından didərgin düşməş insanlara dünən istənilən yerində hərəkəffli dəstək verilməsi istiqamətində təsirli addımlar atıb və bu davam edir. ABŞ-də və Avropa məkanında düzümsüzlük, ekstremizm və ksenofobiya kimi cərəyanların baş qaldırıldığı halda, Azərbaycan reallıqları həqiqətən də, öyrəniləcək bir modeldir. Özbaşınalıqlar, insan hüquq və azadlıqlarının kobud şəkildə pozulması, irqi ayri-seçkilik, digər dövlətlərin daxili işlərinə qarışma və bu kimi demokratiyaya zidd hərəkətlər, artıq sülhə xidmət etmir. Bu dövlətlərin demokratik dəyərlərə sadiqliyi şübhə doğurur. Bu gün Azərbaycan yaşından, irqindən, milliyyətindən, dinindən və cinsindən asılı olmayıaraq, hər kəsi sülhə səsləyir. Dünyada analoqu olmayan bir faciəni - Xocalı faciəni yaşayan bir xalq dünyada belə bir soyqırımının təkrarlanması istəmir, torpaq uğrunda şəhidlər verən Azərbaycan dünyaya sülh toxumu səpir. Qoy hər yandan sülh qoxusu gəlsin, sülh və bərgəyəşayış təmin olunsun. Münaqışə ocaqlarının alovlanmasının qarşısı alınsın. Buna dünya həmrəylik göstərməlidir. Dünyaya sülh gərəkdir!

Vətən müharibəsində əldə etdiyimiz tarixi Zəferdən sonra regionda yaranmış yeni reallıqlar fonunda sülh və sabitliyin daha etibarlı qarantina çevrilən Azərbaycan uğurlu siyasetini davam etdirməkdədir.

Nəzakət ƏLLƏDDİNQIZI

Qisas qiyamətə qalmadı!

YAP Veteranlar Şurası Xocalı soyqırımının 32-ci ildönümü ilə əlaqədar tədbir keçirib

Fevralın 22-də Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP) Veteranlar Şurasının təşkilatlığı ilə partiyanın Nərimanov rayon təşkilatının qərargahında Xocalı soyqırımının 32-ci ildönümü ilə əlaqədar "Azərbaycan həqiqətləri yeni geosiyasi reallıqlar kontekstində" mövzusunda tədbir keçirilib. Əvvəlcə Xocalı faciəsi qurbanlarının və şəhidlərimizin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükütlə yad edilib.

Tədbiri giriş sözü ilə açan YAP Nərimanov rayon təşkilatının sədri Samir Vəliyev Xocalı faciəsi zamanı dinc əhalinin xüsusi qəddarlıqlı qətle yetirildiyini, eśir götürülən insanların dəhşətli işğəncələrə, zülm və təhqirlərə məruz qaldıqlarını bildirib. S.Vəliyev Ülu Öndər Heydər Əliyevin tariximizin ən qanlı səhifələrindən olan Xocalı soyqırımına siyasi-hüquqi qiymət verərək haqq səsimizi dünya dö-

lətlərinin və beynəlxalq təşkilatların diqqətine çatdırıldıqını xüsusi vurgulayıb. "Ümummilli Liderin təşəbbüsü ilə 1994-cü il fevralın 24-də Milli Məclis "Xocalı Soyqırımı Günü haqqında" Qərar qəbul edib. Bu qərardan sonra Xocalı hadisələri ilə əlaqədar hər il fevralın 26-sı Xocalı Soyqırımı Günü kimi qeyd olunur.". YAP Veteranlar Şurasının sədri Arif Rəhimzadə çıxış edərək

Azərbaycan xalqının və ümumən insanlığın əleyhinə yönəldilmiş bu

Xocalı soyqırımının erməni milletçilərinin azərbaycanlılara qarşı həyata keçirdikləri etnik təmizləmə və soyqırımı siyasetinin ən qanlı səhifələrindən biri olduğunu diqqətə çatdırıb. Xocalıda dinc əhalinin qətlə yetirilməsinin Ermənistanın irqi və dini dözuşsüzlüyü əsaslanan genişmiqyaslı zorakılıq və ilhaq siyasetinin bir hissəsi olduğu vurgulanıb. Bildirilib ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin siyasi kursunu uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyev

son dərəcə ağır hərbi cinayətin beynəlxalq miqyasda öz hüquqiyyəsi qiymətini almasını xüsusi diqqət mərkəzində saxlayır.

A.Rəhimzadə onu da qeyd edib ki, Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla xanım Əliyevanın rəhbərliyi ilə "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq kampaniyası çərçivəsində Xocalı soyqırımının, ermənilərin törətdikləri digər vəhşiliklərin dünya ictimaiyyəti tərəfində tanınması, obyektiv qiymətini alması üçün kompleks tədbirlər həyata keçirilir.

Daha sonra çıxış edən Bakı Dövlət Universitetinin professoru, tarix elmləri doktoru Nuru Məmmədov, Milli Məclisin deputatı Sevinc Fətəliyeva ermənilər

tərəfindən törədilmiş bu faciənin tekke azərbaycanlılara deyil, həmdə bütün bəşəriyyətə qarşı qanlı cinayət olduğunu qeyd ediblər.

Çıxışlarda Xocalı şəherinin öten il sentyabrın 19-da Azərbaycan Ordusunun Qarabağda keçirdiyi lokal xarakterli antiterror tədbirləri nticəsində separatçılardan tamamilə təmizləndiyi xüsusi vurgulanıb. Qeyd olunub ki, Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev oktyabrın 15-də Xocalı şəhərində Azərbaycanın üçüncü bayrağını ucaltmaqla soyqırımı qurbanlarının qanının yerde qalmadığını, onların qisasının alındığını sübut etdi. Sonda gəncləri maraqlandıran suallar cavablandırılıb.

"İki qardaş dövlət yumruğu bir hədəfə vurur"

"Cənab İlham Əliyevin növbəti dəfə Prezident seçildikdən sonra ilk rəsmi səfərini Türkiyə Cümhuriyyətinə etməsi təsadüfi deyil". Bu sözləri SIA-ya açıqlamasında deputat Kamilə Əliyeva deyib. Deputat sözlərinə belə davam edib: "Eyni dilə, mədəniyyətə, tarixə mənsub iki dövlətin dünyasının heç yerində mövcud olmayan dostluq, qardaşlıq, müttəfiqlik əlaqələri ən yüksək zirvədədir. Bu qardaşlıq qarşılıqlı mənfaət güdməyən səmimi münasibətlər üzərində qurulub. Prezident cənab İlham Əliyev Türkiyəyə rəsmi səfəri çərçivəsində mətbuata bəyanatla çıxış etdi. Bu gün Türkiyə tək regionda deyil dünyada böyük nüfuza, söz sahibi-nə, güc mərkəzinə malik bir dövlətdir. Qardaş ölkənin iqtisadiyyatının bütün sahələri, eləcə də hərbi və hərbi sənayesi sürətlə inkişaf edir.

Azərbaycanla Türkiye arasında bağlanmış strateji müttəfiqlik haqqında Bəyannaməye əsasən iki dövlət arasında iqtisadi və hərbi sahədə əməkdaşlıq getdikcə güclənir və möhkəmlənir. İki dövlətin birgə həyata keçirdiyi iqtisadi və neqliyyat-loqistika layihələri bölge ilə yanaşı digər dövlətlərin iqtisadi inkişafına töhfə verir. Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu vasitəsilə yükdaşımaların həcmi hər il artmaqdadır və bu da bu marşrut xəttinin digər ölkələr üçün dənə qədər önemli olmasına xəbər verir.

Azərbaycan-Türkiyə hərbi əməkdaşlığı

regionun təhlükəsizliyinə xidmət edir. Türkiye ordusu dünyanın ən güclü ordularından və Azərbaycan Ordusu da tam şəkildə Türkiye ordu modelinə əsasən formalasdır. İster Vətən müharibəsi, isterse də antiterror tədbirləri zamanı dənə Azərbaycan Ordusunun gücünün və peşəkarlığının şahidi oldu. Müdafiə Sənayesi sahəsində ölkələrimizin birgə əməkdaşlığı geləcəkdə bu sahədə də böyük uğurlara imza atacaq. Azərbaycan və Türkiye arasında iqtisadi, siyasi, hərbi sahələrdə birləşdirilən Türkəlli dövlətlərin də birliyinə, Türk Dövlətlər Təşkilatının geləcəkdə güclü bir təşkilata çevrilməsinə də böyük təkan verəcək.

Vətən müharibəsində Türkiyənin Azərbaycana verdiyi siyasi, mənəvi dəstək gücümüzü bir gədər də artırdı. Bu gün də iki qardaş dövlət yumruğu bir hədəfə vurur. Ölkələrimizə qarşı texribat törətmək istəyən dövlətlər birləşdə qətiyyətli və sərt şəkildə cavab verilir. Azərbaycanla Türkiye bir mələt iki dövlət bir yumruq olaraq beynəlxalq aləmdə böyük uğurlara imza atacaq".

Ayşən Vəli

"Azərbaycan müasir dövrün çəğirişlərinə uyğun lazımı işlər görür"

"Həzirdə dünyada ekzestensial problem var ki, bu da ekologiyanın zərərlərə üz-üzə qalmasıdır. Çünkü insanların sayı artır, fəaliyyəti genişlənir və istər-istəməz bu proseslər nticəsində ətraf-mühitin ekoloji şəraiti son dərəcə gərginləşir. Suyun quruması, iqlim dəyişikliyi, buzlaqların əriməsi və s. anomaliyalar yaradır və insanlara tehdid törədir. Bu proseslərin qarşısını mütləq şəkildə almaq lazımdır. İlk növbədə insanların texnogen fəaliyyəti, yeni ağır və yüngül sənaye, xammalların istismarı və s. məhdudlaşdırılmalıdır. Böyük müəssisələrin sobaları, maşınlar karbon qazının ifrazını artırırlar. Bunun qarşısını almaqdan ötrü tənzimləyici sənədlər qəbul olunmalıdır". Bu sözləri SIA-ya açıqlamasında politoloq Tofiq Abbasov deyib.

Onun sözlərinə görə, COP29-un Azərbaycanda keçirilməsi çox ümidiyəci bir hadisəyə əvvəlib: "Çünki baxmayaraq ki Azərbaycan nisbətən cavan dövlətdir, amma ölkəmizin işgüzarlıq və bacarıq əmsali həddən artıq yüksəkdir. Biz bütün beynəlxalq əhəmiyyətli proqramların həllinə nail oluruq, təşəbbüskar ideyalarla özümüzü ifade edirik. Təbii ki, bunnar beynəlxalq birliyin gözündə vacib göstəricilərdir. Nüfuzlu dövlətlərin də istəyi ondan ibarətdir ki, ilin axırında Bakıda keçiriləcək bu tədbirdə işlek mexanizmlər və sənədlər qəbul olunsun. Enerji isteh-

salında alternativ mənbələrin genişlənməsi böyük önem verir. BƏƏ-nin məşhur "Mastar" şirkəti ilə birgə fəaliyyətimiz uğurla davam edir. Qaradağ rayonunda yeni alternativ mənbə ilə istehsal olunan enerji istifadəsinin şahidiyik".

Politoloq sözlərinə davam edərək bildirib ki, digər tərefdən Avropa İttifaqı Azərbaycanla bağlı memorandum imzalayıb: "Bu memorandum təsbit edir ki, bizdə istehsal olunan yaşıl enerji Qara dənizin dibi ilə Gürcüstan, Ruminiya və Macarıstanın istifadəsinə verilsin. Yəni, biz iləbəl yaşıl enerjinin istehsal gücünün artmasını təmin edəcəyik. Avropada güclənən iqtisadiyyatların da bu yaşıl enerjiye tələbatları durmadan artacaq. Bu, COP29 məfkurəsinin reallaşmasına böyük bir töhfədir. Azərbaycan göstərir ki, biz müasir dövrün çəğirişlərini həm düzgün qarşılıya, həmdə onların çərçivəsində lazımı işləri tərtib edə bilirik. Bu, öz-özlüyüdə digər ölkələrə də bir nümunədir".

Ləman Sərraf

Zəngəzur silsiləsinin ətəyində, Arazın sol sahilində özünü əsasən dağlara pərçim edən bir təbiət gözəlli var. Bu, dəniz səviyyəsindən 850 metr yüksəklikdə yerləşən Ordubaddır. Bəzən düşünürsən ki, qədim yurd yeri bu qədər gözəlliyi haradan alıb? Və həmin an özünə verdiyin suala onun coğrafi yerləşməsi ilə cavab tapırsan: məgər Zəngəzur silsiləsinin aşırımlarındakı şıx zirvələri, şümsad dağ sinələri, rəng müxtəlifliyinin harmoniyası ilə hər an qarşı-qarşıya olan və yaxud da Arazın gecəli-gündüzlü sevgi dolu piçiltisini dinləyən gözəl olmaya bilər-mi?.. Odur ki, bir təbiət gözəlinə çevrilib əsrlərdir Ordubad.

Tarixin o üzü ilə bu üzünü birləşdirən, sinesində keçmiş hələ də qalmaqdə olan bu qədim el müstəqillik ollərində yeni bir dövrə qədəm qoyub, inkişaf edib və bu dövr onun hüsnündə qədimiliyə müasirliyin harmoniyasını yaradıb. "Ordubad" Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğunun yaradılması haqqında dövlət başçısının 21 fevral 2024-cü il tarixli Sərəncamı bu qədim tarixin qorunması və yaşadılmasına göstərilən diqqət və qayğının təzahürüdür.

Tarix özü ondan danışır...

Ordubad məxsus olduğu qədim Naxçıvanın özü kimi tarixin bir parçasıdır. Bu tarix özü söhbət açır, Ordubadın dünəndən danışır. Çünkü bu gün Ordubadda olan əsrlərin o üzündən boyanan yaşayış yerləri, tarix-mədəniyyət abidələri, qəbiristanlıq və xarabalıqlar tarixi danışmağa vadar edir. Hər daşı bir tarix olan Ordubadın her küçəsi, döngəsi bir tarixdir. Əsrləri sinesində qonaq edən bu yurd vaxtılıq təsərrüfat və ticarətin mərkəzi olub. Ona görə de alimlərdən buranı "dünya möcüzəsi" adlandıran da olub. Ordubad deyənde ilk olaraq nəzərdə canlanan Xarabagilanı Zəkeriya Qəzvini dördüncü iqlim qurşağıının şəhərlərindən biri adlandırıb, sakinlərinin türk olduğunu yazdı. Gilan şəhərinin 5-13-cü əsrin ən inkişaf etmiş şəhərlərdən biri olduğu bu tarixi mənbələrdə öz əksini tapır. Ordubaddan 17 km-də, Yuxarı Aza kəndinin şimal-şərqində, Dülən İkinci Gilan kəndinin cənub-qərbində, indiki Gilançayın sol sahilində, təpələr və dağlar üzərində yerləşən, xarabalıqları 100 ha-dan artıq ərazini əhatə edən Xarabagilanın çox böyük bir yaşayış yeri olduğundan əsrlər əvvəl tarixçi Məhəmməd Hinduşah da yazırdı. Xarabagilan haqqında məşhur əreb tarixçisi İbn Əl-Nasir tərəfindən 12-ci əsrin sonu və 13-cü əsrin əvvələrində "El-Kamil fit-Tarix" əsərində danişirdi.

Ordubad yedellilərdən də xali olmayıb. Mongolların XIII əsrde dağlığı bu şəhərin inkişafı Əbu-Dulafin hakimiyyəti ilə başlayıb və mongol istilasına qədər davam edib. Bu dövrə şəhər genişləndirilib, içtməi binalar, bəndlər və qalanın qərb tərəfini qoruyan dairəvi, altıbucaklı və dördbucaqlı qüllələri olan

ORDUBAD: qədimliklə müasirliyin harmoniyası

Ümummilli Lider Heydər Əliyev: Ordubad Azərbaycanın incisidir

müdafie divarı tikilib. Bu dövrde çox varlı olan şəhər müəyyən ölkələrlə yaxın ticarət və iqtisadi əlaqələrə sahib olub.

Səlcuqları, Atabəyləri, Ağqoyunu, Qaraqoyunluları sinesi üzərindən yola salan Ordubad o vaxt-bu vaxt öz vüqarı ilə durub. Tarixə meydan oxuyub, "mən qaldım, sən gedəsi oldun", - deyib. Beləliklə də möhkəm-lənib, tarixin-daşın, yaddaşın bir hissəsinə çevrilib.

Ordubad dağlarında, Qapıçıq dağının cənub və şərqi yamaclarındakı Nəbi yurdun-

da, Qaranquş yaylaqlarında 5-6 min yaşı qayaüstü rəsmlər, Vənənd kəndində qədim yaşayış məskəni, Qəbiristanda qoç formalı qəbirüstü abidələr, orta əsrlərə aid məscid, hamam, kilsə qalıqları, dördbucaqlı formada Cümə məscidi (1324), Sabirkənd yaxınlığında m.e. I minilliyyətə aid Mərdangöl nekropolu, tarixi-mədəni abidələri, Qapıçıq dağının cənub-qərb ətəyində, Qaranquş yaylağında orta əsrlərə aid arxeoloji abidə "Gəmiqaya qəbiristəni", Bilev kəndi yaxınlığında Bilev qəbiristanlığı (XIV-XVI əsrlər), Babək qalası,

Yuxan Əylis kəndində məscid (XVII əsr), orta əsrlərə aid qəbiristanlıq, Varağış xarabaları, Nüsnüs kəndində İçəxartala məscidi (XVI əsr), Unus kəndi yaxınlığında monastır (XVII əsr), Dor kəndi yaxınlığında türbe, körpü və hamam qalıqları (XIV əsr), Aşağı Əylis kəndində Müqəddəs Foma Məbedi (XVII əsr), Aza kəndi yaxınlığında körpü (1826), Aza qəbiristanlığı (XIV-XVI əsrlər), Ordubad tarixi-memarlıq qoruğu (XV-XIX əsrlər), Sabirkənd yaxınlığında Tunc Dövrünə aid nekropol və Subatan-Dizə qədim yaşayış yeri, Plovdağın ətəyində Tunc Dövrünə aid qəbiristanlıq hər biri bir tarixdir.

Ordubad şəhəri yaxınlığında Xarabagilan m.e. II-I minilliylərə aid yaşayış məskəni, nekropol, orta əsr şəhər yeri, Sabirkənd və Keləntər-Dizə kəndləri yaxınlığında m.e. IX-VIII əsrlərə aid Mərdangöl nekropolu, m.e. II minilliyyət sonuna aid Xalıkeşan nekropolu, orta əsrlərə aid idman oyunları və yarışlarının keçirildiyi bina – Zorxana, Dər kəndində türbe (XV əsr), Ordubad şəhərində əvvəller ticaret mərkəzi, sonralar pehləvanların güləş yarışlarının keçirildiyi yer olan Qeyseriyyə (XVII əsr), Cümə məscidi, Çənnəb kəndi yaxınlığında körpü (XIX əsr) dünəni bu günə qədər gəlib çıxa bilən tarixin özüdür.

Təbiətin ərməğanı Ordubad

Ordubad təbiətdən öz hədiyyəsini almış bir diydər. Bu yeri sanki günəşlə hər yerdən daha yaxın dost adlandırmaq da olar. Çünkü bol güneşlidir. Bu yeri hava ilə, su ilə də dost adlandırmaq olar. Çünkü hava öz bol oksigenini hər yerdən çox bu diyara verib. Su öz gözəlliyyini hər yerdən çox bu yurda verib. Odur ki, təbiət mənzərələri bir-birinin içindən çıxır sanki burada.

Onlardan biri 2006-cı ildən tarix-bədii qoruğu statusunu alan Gəmiqaya adlıdır. Nədir Gəmiqaya? Uzaqdan dənizdə üzən gəmiyə bənzədiyinə görə Kiçik Qafqazın en yüksək zirvəsi olan Qapıçıq dağının (3904 metr) xalq arasında Gəmiqaya adı verilib. Burada e.e. III-I minilliylərə aid qayaüstü rəsmlər, qədim yazılar var. Naxçıvanda en qədim yaşayış məskənidir. Həmin dövrlərdə buradakı qayalar üzərində insan və müxtəlif heyvan rəsmləri, yay-oxla keçi oylanması səhnəsi, ayrı-ayrı işarələr həkk edilib. Üzərindəki təsvirlərin və oradakı yurd yerlərinin azı 5-6 min il yaşı olduğu bildirilen Gəmiqaya həm də Nuh əfsanəsi ilə bağlıdır.

Ardı Səh. 6

ORDUBAD: qədimliklə müasirliyin harmoniyası

Əvvəli-Səh-5

Rəvayətə görə, yer üzünü su basacağını bilən Nuh peyğəmber bir gəmi düzəldir ve buraya topladığı canlılarla sağ qalmağı bacarıdır. Əfsanəyə görə, tufan zamanı Nuhun gəmisi Naxçıvanın şərqindəki İllandağa, Ordubaddakı Ələngəz və Kəmki dağlarına toxunduqdan sonra, Gəmiqayada quruya oturub. Bu əfsanə Nuh tufani haqqında qədim Şumer və yəhudi əfsanelərinin hamisindən bir kökdən olduğunu göstərir. Əfsanənin süjeti eramızdan əvvəl III minillikdə məlum olsa da, II minilliyin ortalarında şumerlər tərəfindən yazıya alınıb. Bir sırə tarixçilərin fikrine, bu, Naxçıvanın salındığı tarixlə, yəni, e.e. 1539-cu illə eyni dövredə təsadüf edir. Rəvayətə görə, Gəmiqayada lövbər salan gəminin qalıqları indiyə qədər buradakı "Ayi çuxuru" deyilən yerdə qalmaqdadır. Alımlar Gəmiqayada Nuhla bağlı qədim yazı olduğunu qeyd edirlər. Gəmiqaya qoruğunu görmək istəyənlərə isə buraya iyul – avqust aylarında gəlmək məsləhət görülür. Çünkü yalnız bu dövrə zirvəyə çıxmak və gözəllikləri duymaq mümkündür.

Azərbaycanda ən böyük şəlalələrdən biri Ordubaddadır-Pəzməri. Ayıçınqli aşırımlıdan 3707 metr hündürlükdən başlayan eyniadlı çayın Vənəndçaya töküldüyü yerin yaxınlığında dəniz seviyyəsindən 2161 metr hündürlükdə axır bu şelale. Bax, baxa bildikcə, gözəlliyyinə və təbiətin möcüzəsinə heyran qalma görün, necə qalmırsan...

"Sərşəhər", "Ambaras", "Gürdətal", "Üçtülənge", "Mingis" kimi böyük və

"Qaraçanaq", "Dilbər", "Əngəş", "Əsgərxan", "Varsan", "Körpübaşı", "Bəylər", "Düz", "Qoşqar", "Musa təngi" kimi kiçik, lakin qədim məhəllələrin hər biri heyranlıq doğurur. Onların yerləmə coğrafiyası, keçmiş ilə bağlı məlumatlar insanı bu gündən ta qədimlərə aparr.

Ordubadın çinarları ilə də məşhur olmasına xatırlayanda isə XX əsrin əvvəllerində buranı ziyanət etmiş Nefodov adlı səyyahın xatireləri yada düşür: "Ordubad öz daş-qası ilə parıldayan qənirsiz gözələ bənzəyir. Ordubad çinarları təbiət tamaşası, el yaraşığıdır. Bu yurdun çinarları da torpağı kimi qədimdir". Ordubad çinarlarına kim heyran qalmayıb? Bura gələnlərin hər biri buludlarla sevdalı olan əşrlərə yaşıd çinarlara heyran olmaya bilməz ki... Onların buludlarla piçiltisiyi dənliyənmiş olmaz.

VII əsrda Ordubadda 70-dən artıq çeşmə olub. Şəhərin bu gün də əsas su təchizatı olan kəhriz sistemi orta əsrlərde yaradılıb. Məhellə meydanlarında və ya bəzi heyətlərdə yerləşən bu kəhrizlərə xalq arasında "40 pilləkən" deyirlər. Çünkü oraya rahat enib çıxmak üçün pilləkənlər tikilib. İçmeli sudan başqa bu kəhrizlərdən dəyirmənləri işlətmək, əkinləri, bağları və bostanları suvarmaq üçün, habelə soyuducu kimi istifadə edilib. Yay aylarında üzüm, yemiş, qarpız, et-süd məhsullarını sərin saxlamaq üçün "40 pilləkənin" içine yerləşdirirlər. Təbiətin ərməğanı olan Ordubadın təbiətdən gələn nəyi varsa, gözəldir. Bu təbiəti Ordubad bağlarında, ora-dan mətbəxlərə yollanana min bir nemətlərdə

də görmək olur.

Onların hansından danışaq?..

Öten əsrin məşhur səyyahi Hacı Zeynalabdin Şirvani "Bustanüs-səyahə" kitabında yazırı: "Ordubad ürəkaçan gözəl bir şəhədir. Ora adama fərəh verən yerdir. Onun möhkəm qalası, bol suyu və çoxlu bağları vardır. Meyvəsi bol və dadlıdır. Havası insana sağlam verir. Adamları surətce gözəldir". Bu bol gürəşli və bol sulu diyarın hansı nemətindən söhbət açaq ki, tək onunla Ordubadın gözəlliyyini vəsf edə bilek. Məşhur limonundan danışaq. Bazarlarda əl-əl gəzən, bir ədədin qiyəti 10 manatda baha olan Ordubad limonundan. Kəsildiyi an etrafə fərqliq yayan ətrindən...

Ordubad əriyindən danışaqmı? Görünüşü ilə dadi-tamı bir-birini tamamlayan bu meyvə hər yerdə Ordubada məxsus olduğunu sərgileyir. Özü necə gözəldirsə, mürəbbəsi də elecə, gözəldir. Elə gözəlliyi ilə də seçiləndir.

Ordubad qozu, bəlkə ondan söhbət açaq? Dadına doyulmayan bu qoz yağlılıq dərəcəsinə görə də hələ Naxçıvanın ayrı-ayrı bölgələrində olanlardan seçilir. Mürəbbəsi də əl-ələ axtarılır. Çünkü onu bir dəfə dadan hökmən yenidən axtaracaqdır.

Bütün meyvələri limonu, əriyi, qozu kimi fərqlidir Ordubadın. Onları günlərle saymaqla bitərmi yəni? Odur ki, bir az da mətbəxine keçək Ordubadın və ona bələd olmayanlar bilsin ki, bu mətbəx deyil, möcüzədir. Naxçıvan mətbəxine məxsus olanların ekse-

riyyəti Ordubad mətbəxinə də aiddir. Lakin Ordubadda elə mətbəx nümunələri var ki, bu, tək ora aiddir və Naxçıvanda heç bir bölge onu ordubadlılar kimi bishərə bilmir. Hansından danışaq bu nümunələrin ki, Ordubad mətbəxinin bir az haqqını vermiş olaq? Yəqin Ordubad qayğanağını eșitməyən olmaz. Bax elə tək o, Ordubad mətbəxinin necə olduğundan özü söhbət açır. Hələ Ordubad plovunu, paxlavasını, qrudunu, qovurmasını demirəm...

Tarix-memarlıq qoruğundan tarix-mədəniyyət qoruğuna...

Ordubad Tarix-Memarlıq Qoruğunun ərazisinin "Ordubad" Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğu elan edilmesi ilə bağlı imzalanan Sərəncamda deyilir: Ordubad rayonu Azərbaycanın qədim yaşayış məskənlərinəndir. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycanın incisi adlandırdığı Ordubadın adına ilk dəfə V əsrin yazılı mənbələrində rast gelinir. Rayonun ərazisi Qədim Daş dövründə başlayaraq Son Orta əsrlərə qədərki dövrlə aid abidələrlə zengindir. Tivi və Nəsirvaz kəndlərində şimal-şərqi, Qapıcıq dağının cənub-şərqi yamacındakı Qaranşus yaylığında Tunc və İlk Dəmir dövrlərinə aid edilən, üzərində ov və rəqs səhnələri, müxtəlif işarələr və damğalar olan qaya parçaları aşkar edilmişdir ki, bu da əccadlarımıza həyat tərzini, dünyagörüşünü, adət-ənənələrini izləməye imkan verir. Rayonun ərazisindəki Xarabaglian şəhər yeri Orta əsrlər dövrünün şəhər həyatını, təsərrüfatını, sənətkarlığını, müdafiə sistemini, su təchizatını və memarlığını tədqiq etmək üçün unikal arxeoloji abidədir.

Bəli, Ordubad əsrləri tədqiq etmək üçün canlı abidədir. Bu abidəni qorunmayılıq ki, tariximizi, öten əsrlərdə olanları, yaşananları qoruya bileyk. Elə bütün burlara görə də imzalanan Sərəncam Ordubad üçün olduqca qiymətli töhfədir. Dünənimizi qorunmayılıq ki, geləcəyimizin sahibi ola bileyk!

Mətanət Məmmədova

Cənubi Qafqazda öz mövcudluğunu təmin etmək istəyən Fransanın bunun üçün Ermənistani alət etdiyi heç kim üçün sərr deyil. O da sərr deyil ki, rusların bölgədən sıxışdırılıb çıxarılması üçün fransızlar əllərindən gələni etməyə hazırlırlar və bu baxımdan da Ermənistanda anti-Rusiya əhval-ruhiyyəsinin olmasında Parisin maraqları təkzib edilə bilməz. Heç şübhəsiz ki, Fransanın ciddi cəhdə Ermənistana yardım göstərməsi, dəstək verməsi fonunda ermənilər məhz rusların himayəsinə artıq ehtiyac duymadıqlarını düşünürler və 44 günlük müharibədə Moskvadan guya dəstək almadiqlarını bəhanə edərək, haylar anti-Rusiya təbliğatı aparırlar, hansı ki, bu, Parisi tamamilə qane edir. Məhz erməni baş naziri Nikol Paşinyanın Münxəndə Rusiya əleyhinə danışması belə təsdiq edir ki, İrəvan Paris üçün bir alət olmağı artıq çoxdan qəbul edib.

Sözsüz ki, erməni baş nazırın Münxəndəki son bəyanatları, Rusiya əleyhinə danışması onun qərbyönümlü mövqeyini açıq-aşkar şəkildə ortaya qoyur və bununla yanaşı, həm de Ermənistanda anti-Rusiya əhval-ruhiyyəsinin daha da körükliyər. Bu, artıq Ermənistanın özündə belə açıq şəkildə etiraf olunur və həmin ölkənin mətbuat sahifələrində belə qeyd edilir. Məsələn, Ermənistana məxsus "Hraparak" qəzetində qeyd olunur ki, Paşinyanın Müxhen səfərin-

Fransa üçün alətə çevrilən, Ermənistani poliqona çevirən MARIONET

dən sonra anti-Rusya əhval-ruhiyyəsi Ermənistanda yenidən daha güclü şəkildə formalaslaşmağa başlayıb. Söyügedən nəşr qeyd edir ki, Paşinyanın Münxəndə rəsmi Moskvadan əleyhinə danışması, bununla da həmin ölkədə anti-Rusya əhval-ruhiyyəsinin daha da artması onsuza da kövrək olan Ermənistana-Rusya münasibətlərinin tamamilə məhv olmasına getirib çıxara bilər və Rusyanın Ermənistandan sıxışdırılaraq çıxarılması cəhdələri ümumiyyətlə, erməni cəmiyyətinə baha başa gələ bilər. Amma nədənsə, həmin nəşr tərəfindən qeyd edilmir ki, bütün bunlar Ermənistana məhz Fransa üçün çoxdandır alət olması fonunda baş verir və artıq İrəvan Parisin, Paşinyan da Makronun marionetine çevrilib.

Bilərik ki, Nikol Paşinyanın hakimiyyətə getirilməsi onsuza da Qərbin layihəsidir və bu baxımdan da onun Rusiya əleyhinə olması heç də təccüb doğurmur. Ermənilərin anti-Rusya əhval-ruhiyyəsinin məhz 2018-ci ildə, Nikol Paşinyan hakimiyyətə gəldiyi dövrə formalasdığını və məhz həmin dönmədə açıq-aşkar şəkildə ortaya çıxdığını da bütün dünya çox yaxşı bilir. Onu da bilərik ki, hayların 2020-ci ildə olan ikinci Qarabağ müharibəsindəki rüsvayçı məglubiyəti də bu əhval-ruhiyyənin Ermənistanda daha da keşkinleşməsinə səbəb olub. Ona görə ki, hayların revanşist qüvvələri, erməni müxalifeti çoxdandır erməni cəmiyyətində belə bir fikir formalasdırıb ki, guya onlar Moskvadan İrəvana dəstəyi olmadığına görə mühərabəni uduzublar. Ümumiyyətlə, bütövlükde Ermənistandan qarışlığı bütün bələlərin günahkarının məhz Rusiya olduğu barədə erməni cəmiyyətində fikir formalasdırılıb və görünür, daxili auditoriyaya hesablanan çıxışları, eləcə də öz hakimiyyət kürsüsü və şəxsi təhlükəsizliyinə görən qorxusu fonunda Nikol da kimlərinse dəyirmanına su tök-

meyi daha doğru yol hesab edir. Amma başa düşmür ki, bununla özü üçün də, ölkəsi üçün də daha təhlükəli vəziyyət yaradır. O, sənki dərk etmir ki, hansısa qüvvələrin təhribi ilə belə bir əhval-ruhiyyənin daha da körülənməsinə rəvac verməklə özünü də, ölkəsini də Rusyanın hədəfinə çevirir. Anlamır ki, İrəvan Kremlin hədəfi olduğu zaman fransızlar onları rusların əlindən qurtara bilməyəcəklər və ümumiyyətlə, buna səy belə göstərilməyəcək. Belə olan halda isə həmin o marionetə çevrilən Nikol Paşinyan da daxil olmaqla, bütün ermənilər növbəti dəfə daha böyük fəlakətlə qarışlaşmali olacaqlar, çünki Ermənistani nə vaxtsa Fransaya bağıqlaşmaq, Cənubi Qafqazdakı mövqeyini fransızlara güzəşte getmək kimi Moskanın bir fikri ola bilməz.

Ruslar çox yaxşı bilirlər ki, hayların ölkəsində olan anti-Rusya əhval-ruhiyyəsi Qərbin, əlxəlösüs və da Fransanın Ermənistana, xüsusən də Cənubi Qafqaza açıq-aşkar maraqlarından qaynaqlanır. Onu da yaxşı bilirlər ki, Ermənistandan Qərbe üz tutumasının belə əsas təşəbbuskarı məhz Fransadır. Anti-Rusya əhval-ruhiyyəsinin formalasmasında fransızların rolunu da ruslar bilirlər və həttə başa düşürər ki, Afrikadakı rəqabətə görə Fransanın Rusiya ilə "hesablaşmaq" kimi bir niyyəti də var və bölgeyə burun soxmaları həm də buna görədir. Əsrlər boyu afrikalılara tətbiq edilən fransız müstəmlekəciliyindən qurtulmaqdə Afrika ölkələrinə feal şəkildə kömək edən ruslar onun da fərqindədirler ki, bütün bunların "əvəzini çıxməq", uğursuzluqlarını "kompensasiya etmək" məqsədi ilə Fransa da öz növbəsində Rusiya üçün maraqlı zona-sı sayılan Cənubi Qafqaza "soxulmaq" planları qurur. Məsələ burasındadır ki, Fransa kimi bir Avropa ölkəsinin planlarında, oyularında Ermənistana da, onun baş naziri də öz xoşu ilə alətə çevrilir və bu da Rusiya tərefinin qətiyyət diqqətindən yayına bil-

məz.

Xatırladaq ki, Rusiya rəsmiləri dəfələrə bəyan ediblər ki, Ermənistanda anti-Rusya əhval-ruhiyyəsi kənardan idarə edilir. Deməli, həqiqətən də resmi Moskva Ermənistandakı daxili siyasi prosesləri yaxından izleyir və bunu gözəltəmir də. Nümunə üçün deyə bilərik ki, Rusyanın xarici işlər naziri Sergey Lavrov bununla bağlı fikirlərini açıq şəkildə ifade edib. O, məsələn, ötən ilin oktyabr ayında vurğulayıb ki, Ermənistanda anti-Rusya əhval-ruhiyyəsinin güclənməsi süni şəkildə həyata keçirilir və həmin əhval-ruhiyyə bilərkən qızışdırılır. Rusiyalı nazir xüsusi ilə vurğulayıb ki, son illər Ermənistanda yaradılan, Rusiya əleyhinə fealiyyət göstərən qeyri-hökumət təşkilatları barədə Moskva xəbərdardır. "Bu təşkilatlar Ermənistana Rusiya arasında dostluq münasibətlərini inkişaf etdirmək üçün yaradılmayıb. Əksinə, onlar anti-Rusya əhval-ruhiyyəsi üçün zəmin yaratmaq və ilk növbədə ABŞ, Avropa İttifaqı və NATO ölkələrinin maraqlarının Ermənistan vəsaitəsile bə regionda irləliyini hazırlamaq məqsədi daşıyır", deyən Lavrov Kremlin hər şeyi gördüyüne, hər şeydən xəbərdar olduğunu və nəzarətdə saxlaşdırığını ustalıqla ehyam vurub. Bu ehyam əslində rəsmi İrəvan üçün bir həyəcan təbili olmalı idi, amma Nikol Paşinyanın sonuncu dəfə Münxəndə sayıqlamasından da görünür ki, Ermənistan hakimiyyəti qətiyyən nəticə çıxara bilməyib. Bəlkə də Nikol Paşinyan öz hakimiyyət kürsüsünü qorumaq, hakimiyyət müddətini uzatmaq niyyəti ilə özünü nəticə çıxaran kimi deyil, marionet kimi göstərməyi daha məqbul, daha doğru hesab edir, amma bərk yanılır. Çünkü ermənilərin Rusiyaya doğru demarşlarına baxmayaraq, Moskva öz forpostu ilə vidalaşmaq niyyətində görünür və Kremlin həmin ölkə ilə münasibətlərdə balansı saxlamağa çalışması, eləcə də regionda ikitərəfli strate-

ji maraqları vaxtaşırı haylara xatırlatması da təsadüfi hesab oluna bilməz.

Bir çox rus analitiklər belə hesab edirlər ki, Ermənistanda anti-Rusya əhval-ruhiyyəsinin artması Avropanın, ilk növbədə də məhz Fransanın sistemli siyasetinin nəticəsidir. Analitiklər belə hesab edirlər ki, Ermənistanın forpost statusuna malik olmasına baxmayaraq, erməni cəmiyyətindəki anti-Rusya əhval-ruhiyyəsinin artmasına rəsmi Moskva özünü formal olaraq guya bir dövletin daxili işlərinə qarışmayan kimi göstərir və bu, ancaq beynəlxalq ictimaiyyətə bir mesaj kimi qiymətləndirilir. Çünkü elə məhz beynəlxalq ictimaiyyət də bilir ki, Rusyanın Afrika ölkələrini dəstəkləməsinə görə Paris bir növ "qisas" almaq arzusundadır və buna da Kreml nə etinasız, nə də hazırlıqsız ola bilməz. Heç şübhəsiz ki, rəsmi Moskvanın məhz elə Ermənistandakı anti-Rusya əhval-ruhiyyəsi ilə bağlı da, burunu Cənubi Qafqaza soxan fransızlarla bağlı da öz planları var. Məsələ burasındadır ki, rəsmi İrəvan və şəxşən baş nazir Nikol Paşinyan Fransanın, Parisin, elə Makronun marioneti olmayı qəbul etmək, Ermənistani qisas meydانına çevirir və sanki haylar da bunun fərqində deyillər.

Yəni həqiqətən də haylar fərqində deyilərmi ki, məhz Qərbin hansısa oyunları onlar üçün nə böyüklikdə fəlakət vəd edir? Bəlkə, Ukrayna ilə əlaqədar hadisələr də ermənilərə dərs olmayıb? Yəni, haylar bilmirlərmi ki, Qərb Ukraynada uzun illər etdiyi kimi, Ermənistanda da anti-Rusya əhval-ruhiyyəsinini formalasdırıqla həmin ölkəni "poliqona" çevirə bilər? Belə olan halda nələrin baş verəcəyini başa düşmək, dərk etmək çətin deyil və ermənilər bilməlidirlər ki, marionet olaraq Qərbin, Avropanın, Fransanın alətinə, oyuncagini çevrilək bütövlükdə Ermənistan, erməni cəmiyyəti üçün acınacaqlı sonluq demekdir.

Inam Hacıyev

Yeni dövrə yeni milli ideya üzərindən baxışlar

Fevralın 14-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Milli Məclisdə andığında mərasimində söylədiyi fikirlər yeni dövrün sosial-ideya baxışlarını müəyyən etməklə yanaşı, zəruri çağırışları da irəli sürməklə qalmadı, həm də gənclik qarşısında mühüm öhdəliklərin olduğunu ortaya qoydu.

İlham Əliyev bildirdi ki, "Biz özümüzü təhlükəsizlik tədbirlərinin gücləndirilməsi və sərhədlərimizin möhkəmləndirilməsi nəticəsində həm fiziki risklərdən, həm də ideoloji risklərdən qorunmalıyq. Ideoloji riskler sərhəd tanımır, xüsusilə indiki şəraitdə. Ona görə burada əsas vəzifə gənc nəslin vətənpərvərlik ruhunda, milli ənənələr ruhunda tərbiyə olunmalıdır. Bu məsələye çox ciddi yanaşmalıyq və mən bunu əsas vəzifələrdən biri kimi qarşıya qoyuram. Gənc nəslin tərbiyə edilməsi bizim gələcəyimizin təminatıdır".

**Əziz Əlibaylı
Sosial Tədqiqatlar
Mərkəzinin Media və
Kommunikasiya
Departamentinin rəhbəri**

edilməsi deməkdir". Çıxışın digər hissəsinde ölkə rəhbəri bildirdi ki, bize qarşı bundan sonra da təxribatlar nəinki istisna deyil, bular qəçilməzdər və biz bunu demək olar ki, gündəlik həyatda görürük.

Nəhayət, Prezident ideya ilə bağlı onu da açıqladı ki, azərbaycanlıq ideyası, azərbaycanlıq prinsipləri ölkəmizdə çoxdan bərqrər olub. Ulu Önder Heydər Əliyevin bize qoymuş olduğu dəyərlə miraslardan biri də məhz azərbaycanlıq məfkurəsidir. Biz – onun davamçıları isə bu müsbət meyiləri öz tərifimizdən daha da gücləndiririk.

- Prezidentin çıxışının alt qatındaki birinci arqument onu deməye əsas verir ki, bizi istəməyen qüvvələr, bizim gücümüzü qəbul etməyən, Ermənistən üzərində parlaq Qələbəmizi həzm edə bilməyən anti-Azərbaycan qüvvələr çalışacaqlar ki, bu amildən (Azərbaycanda yaşayan bütün etnik qrupların vahid, mehriban ailə kimi yaşamasından – müəl.) istifadə etsinler. Deməli, bizim müqəddəs mühərribəmizin nəticəsinə görə, ölkənin milli təhlükəsizlik mövqeyi əsasən müdafiə xarakterli olmaqdandır həm müdafiə, həm də hücum elementlərini birləşdirməye keçid mərhələsinə qədəm qoymaq üzrədir.

- İkinci arqumentə görə, ölkə rəhbəri hələ 2015-ci ildə, Bılık Günü münasibətilə etdiyi çıxışda açıqlamışdı ki, "Bılıkli, savadlı cəmiyyətdə heç bir xoşagelməz təsirin əhəmiyyəti olmayacaqdır. Çünkü biz görürük ki, bu gün dünyada bəzi hallarda ideoloji müha-

Məğlub müdafiədən qalib hücuma

ribelər gedir, əsasən də gənclərlə bağlı xüsusi proqramlar icra edilir. Qloballaşma adı ilə müxtəlif ölkələrdə müəyyən tədbirlər görülür. Nəticə etibarilə bu, ölkələrdə problemlərə gətirib çıxarıır. Biz çalışmalıyq ki, Azərbaycanın dayanıqlı, uğurlu inkişafını əbədi edək. Çünkü biz bu gün dünyada inkişafla bağlı öz modelimizi ortaya qoymuşuq" – elmdə buna "İdeoloji riskin erkən xəbərdarlıq mexanizmləri" kimi baxırlar və onda sonra ölkə tarixində baş verənlər ilkin xəbərdarlıqdan sonra əməli işə keçid mərhələsinə qədəm qoymuşunu göstərdi.

- Bu gün qədər müxtəlif təhlükəli elementlərin cəhdleri və qonşu coğrafiyalarda yaşanan ciddi təhlükəli, qlobal olaylar göstərir ki, prezident mövcud təhlükələr haqqda, reallıqlar haqda danışır və biz üçüncü arqument kimi qəbul etməliyik ki, bu o deməkdir: hakimiyət artıq ideoloji mühərribədə tərəf kimi çıxış edir və o, əsas səbəbi aydınlaşdırır və öyrənilmiş dərslərdən nəticə çıxarmaq və daha yaxşı strategiya hazırlamaq üçün tarixi kompasımız rolunu oynamaya hazırlaşır. Eyni zamanda, bu siyasi iradə ictimai dəstək üçün xalqı onun öz təhlükəsizliyi naminə səfərər edir.

- İdeoloji mübarizənin yönəldiyi istiqamətlərə tətbiq xarakterinə görə ümumi və ya xırda-xırda, hissə-hissə, konkret hədəflər kimi baxılmamalıdır. ABŞ dünyanın ən güclü ordusuna malik olsa da, lokal əməliyyatlara üstünlük verməkə son 20 ildən artıq bir müddədə özünün qlobal hərbi-siyasi və ideya gücünü qoruyub saxlamağa çalışsa da, bu nəticələri qazanmaqdə böyük uğursuzluğa düşər oldu. Deməli, ideya savaşının konkret hədəfləri gizli qalmaqla yanaşı ümumi proqrama və strategiyaya söykənməsi daha məqsədəyən idi. Prezident öz çıxışında konkret hansı adı çəkdi və ya konkret hansı hədəfi göstərdi? O ümumi vəzifələr, nəzəri baxışlar və bütün konkret aktlara

qarşı effektiv reaksiya verəcək proqram çağırışı etdi.

- İdeoloji müharibə ardıcıl intensivliyi tələb edir. Bu risklər cəmiyyətin və ya millətin siyasi sabitliyinə, təhlükəsizliyinə və sosial birliyinə müəyyən ideyaların yayılması nəticəsində yaranan potensial təhlükələre aiddir. Bu risklərlə bağlı erkən xəbərdarlıq mexanizmlərinin məqsədi xəbərdarlığın mənbəyini tanımaq, xəbərdarlıq əlamətlərini və vəziyyətlərini proqnozlaşdırmaq və xəbərdarlıq vəziyyətlərini aradan qaldırmadır. Bunu həll etmək üçün milli ideya təhlükəsizliyinin vəziyyətini dəqiq dərk etmək və insan haqlarını, sülhü və inklüzivliyi təşviq edərək bir millətin xüsusi mədəni, tarihi və siyasi kontekstini eks etdirən dəyərinəm sistemini inkişaf etdirmək XÜSÜSLƏ vacibidir.

- "Qorxu qəlbəri və düşüncələri dəyişə bilər, lakin bəzi үrəklər və ağillar cəmiyyətdən həmşəlik kəsilməlidir". – bu radikal yanaşma müasir ABŞ demokratiyasının müsəlman şərqinə baxışlarının əsasını təşkil edir. Şübhəsiz ki, bizim ölkə üçün de mövcud təhdidlər sırasında radikallaşmış dini cərəyanların, terrorçuluğa cəhd göstərən elementlərin adı çəkile bilər. Yeni artıq ortada bəlli, lakin sayı olduqca cüzi hesab edilən, islahedilməz bir kütüle var. Onlar yerli medianın gündəmənine zaman-zaman İraqda və Suriyada, yaxud da hansısa digər qonşu ölkələrin dini -hərbi mərkəzlərində göstərdikləri terrorçuluq fəaliyyətinə görə gelməkdədirler. Bu qism şəxslər üçün təessüf ki, eksər hallarda qanun çox liberal davranır. Deməli, qanunvericilikdə mütləq yeni ideoloji baxışlara dair milli təhlükəsizlik kontekstindən yanaşmaları yeniləmək lazımdır.

- İdeoloji münaqişə bir əməliyyatla asan həll olunmur. Deməli, mövcud çağırışda ölkə rəberi real mənbələri göstərməklə vahid vətəndaş mövqeyini səfərbər etməye

üstünlük verdi. O açıqladı ki, burada hər hansı bir kənar qüvvə öz çirkin niyyətlərinə çatsa, o zaman bizim ciddi problemlərimiz olacaq. Ona görə gənclərimizin milli ruhda, ənənəvi dəyerlər əsasında tərbiyə edilməsi vəzifəsi dövlətin və hər bir ailənin qarşısında durur. Ona görə də, burda xarici qüvvələrə qarşı effektiv mübarizə aparmaq üçün prezident açıqladı ki, Mən Azərbaycan üçün hər hansı bir təhlükə, təhdid görmürəm. Ancaq nə üçün görmürəm, çünkü bilirlər ki, bizim cavabımız amansız olacaq, sarsıcı olacaq və heç nəyə baxmadan o cavab veriləcək. Ona görə texnoloji inkişafa nail olmaşaq, burada geniş, yəni, bir neçə min yox, on minlərlə azərbaycanlı bu işdə olmasa, biz geridə qala bilerik. Ona görə hesab edirəm ki, bütün qurumlar və eyni zamanda, cəmiyyət bunu da vəzifə kimi bilməlidir və görməlidir. İkincisi isə, O bunurla işarə etdi ki, iqtisadi, siyasi və ya sosial amillər elə bir formada həll edilir və gələcəkdə de davam etdiriləcəkdir ki, ideoloji münaqişələr bu istiqamətdən keçid mümkün olmasın.

- Dünyada faşizmə və kommunizmə, yaxud da kapitalizmə qarşı ideoloji mübarizə təcrübələri mövcuddur. Çünkü onların əsasən uğurlu olmasına səbəb konkret tərefin olmasıydı. Lakin hazırkı dünyada və onun tərkib hissəsi olan bizim coğrafiyada eyni qətiyyət və konsensus konkret məzhəb ideyalarına qarşı formalasacaqmı? Bu tipli qeyri-dövlət aktorlarına müharibə elan etmək müasir dövrə məntiqli növbəti addımdır, lakin "terror" və ya onun yumşaq növü olan psixoloji müharibə, infomasiya savaşı real düşməndən daha çox təsir formasıdır. Deməli, dövlətin idarəetmə və yönəldirici aletləri təhlükələri aydın şəkildə adlandırmalıdır. Məsələn, prezidentin dediyi "fiziki və ideoloji risklər" təsnifati ictimaləşdirilməli və hər bir vətəndaş üçün təhlükəyə qarşı mübarizə forması öyrədilməlidir.

- Bizim hansı cür millətçiliyə ehtiyacımız var sualına cavabı ele Prezident özü da verir: Biz elə bir gənc nəsil yetişdirmeliyik ki, onlar da daim bizim kimi milli ənənələrə, milli-mənəvi dəyərlərə sadıq olsunlar, onların beyninleri saf olsun. Heç kim onların beyninlərini zəhərləmək istəyəndə ugura nail olmasın və burada, əlbəttə ki, ilk növbədə, aile tərbiyəsi ön plana çıxır. Xoşbəxtlikdən Azərbaycan ailesi sağlam ailədir, ənənələr, milli dəyərlər üzərində qurulan ailədir. Aile tərbiyəsi hər bir gənc üçün, hər bir uşaq üçün əsas tərbiyədir. Deməli, bizim hərbi və siyasi qələbələrimizdən sonra mədəni millətçiliyə ehtiyacımız var: mədəni millətçilik ümumiyyətlə milli icmanın mədəniyyətinin nəzərdə tutulan dirçəlişi ilə əlaqəli ideya və təcrübələrə istinad edir. Siyasi millətçilik siyasi muxtariyyət əldə etməyə yönəlibse, mədəni millətçilik bir millətin yetişdirilməsinə yönəlib. Burada millətin baxışı siyasi təşkilat deyil, mənəvi bir cəmiyyətdir. Adətən hər bir xalq özünün təşəkkülü prosesində mədəni millətçilik yolunu yeni formasiyaların başlanması ilə keçir. Bizde bu, Vətən müharibəsinin yaratdığı yeni mənəvi-psixoloji keyfiyyətlərin üzə çıxmazı ilə başlıdı və yeni dövrə yeni ideologiya üçün artıq IV Respublika adlı ən yeni dövrün konseptual mərhələsi təklif edilməkdədir.

- Yeni milli kimlik vəzifəsi – Ölkə rəhbərinin bildirdiyi "Azərbaycanlılıq ideyası, azərbaycanlılıq prinsipləri Azərbaycanda çoxdan bərqərar olub. Ulu Öndər Heydər Əliyevin bizi qoyduğu dəyərlə miraslardan biri də məhz azərbaycanlılıq məfkurəsidir. Biz – onun davamçıları isə bu müsbət meyilleri öz tərəfimizdən daha da gücləndiririk" – fikirləri keçilən dövrə verilen vacib qiymət olmaqla yanaşı, artıq "Yeni dövr" başlayır başlığı altında qalib ölkənin yeni milli kimliyinə dair ilkin mesajlar da verdi. Milli identifikasiya anadangəlmə xüsusiyyət deyil, o, mahiyyətə sosial olaraq qurulur. Milli kimliyin nədən ibarət olduğuna dair razılışdırılmış tərif yoxdur. Bu, insanların gündəlik həyatında "ortaq nöqtələr"dən olan elementlərin olması izah edilə bilər: milli rəmzlər, dillər, rənglər, millətin tarixi, qan bağları, mədəniyyəti, müsiqisi, mətbəxi, radiosu,

televiziyası və s. burda mühüm rol alır. Müxtəlif sosial təsirler altında insanlar öz milli kimliyinə uyğun gelən inancları, dəyərləri, fərziyyələri və gözləntiləri qəbul edərək milli kimliyi öz şəxsiyyətlərinə daxil edirlər. Öz milletini identifikasiya edən insanlar milli inanc və dəyərləri şəxsən mənalı görür və onları gündəlik təcrübəyə çevirirlər. Deməli, bizim müasir milli kimlikdə yeni formalşama və yeni elementlərin daxil edilməsi mərhelesində yaşayırıq. Bu yeni elementlər Qarabağ müharibəsində əldə edilən qalibiyət məhfumunun getirdiyi yeni davranış modelləridir. Bu artıq yeni dövrün yeni milli kimliyini daşıyan azərbaycanlıların fəxr edəcəyi mühüm komponentə çevirilir.

- İdeyaların təbliğatçıları insanları müəyyən şəkildə inandırmaq və hərəkətə keçmək üçün görüntü və simvollardan istifadə edirlər. Bəs bizim simvollar nələrdir və ya ideoloji hekayələrimizin əsasında nə dayanır?

- Prezident açıqlayıb: "Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin. Biz onların və on minlərlə Azərbaycan gəncinin şücaeti, fədakarlığı, qəhrəmanlığı sayəsində bu gün azad Qarabağda yaşayırıq, qururuq, ərazi bütövlüyüümüzü bərpa edən, öz ləyaqətini bərpa edən xalq kimi qururuq, yaradıraq, şəhər və kəndlərimizi yenidən qururq". Və xatırlatmaq yerinə düşər ki, ideologiya özü qarışq və mübahisəli bir anlayışdır, lakin heç bir mübahisə olmadan qeyd olunmalıdır ki, ideologiya inşası zamanı bu torpağın azadlığı uğrunda bizi birləşdirən şəhidlik dəyərlərinə müraciət edilməsi vacib olan ilk birləşdirici dəyer və simvol, hekayə - bir sözə, millətəşəmmə yolunda ideya komponentidir.

- Ümumiyyətlə, ölkə rəhbərinin andığın qarışıq və mübahisəli bir anlayışdır, lakin heç bir mübahisə olmadan qeyd olunmalıdır ki, ideologiya inşası zamanı bu torpağın azadlığı uğrunda bizi birləşdirən şəhidlik dəyərlərinə müraciət edilməsi vacib olan ilk birləşdirici dəyer və simvol, hekayə - bir sözə, millətəşəmmə yolunda ideya komponentidir.

* vətəndaşların maraqlarının və təcrübələrinin bir çərçivə kimi müəyyən edilməsi və böyük bir qrupun – millətin prioritətləşdirilməsi;

* öz millətimizə, onun davranışına xüsusi dəyərin verilməsi;

* ilk iki əsas konsepsiya siyasi-institu-

tional ifadə verilməsi;

* məkan və zamanın sosial kimliyin həlledici təyinəciciliyi hesab olunması;

* hiss və duyguların mühüm rol oynadığı aidiyyət anlayışı və təəssübəşlik;

- Prezident çıxışında ideya "inam sistemi", "dünyagörüşü", "sosial münasibətlər", "dəyərlər", "mədəniyyət", "etnik kimlik" "həyat fəlsəfəsi" və ya "siyasi oriyentasiya" ile sinonimləşdirilir. O daha sonra bu xətti inkişaf etdirir və fevralın 19-da Ankarada Türkiye Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanla birləşdə mətbuataya bəyannatlarla çıxış edərkən, yenidən bu mövzuya qayıdır: "Azərbaycan xalqı bu qardaşlıq dəstəyini heç vaxt unutmayacaq. Bu gün səhəbet əsnasında mən demişdim ki, ondan əvvəl də Türkiye-Azərbaycan əlaqələri qardaşlıq əlaqələri idi. Ancaq ikinci Qarabağ savaşından sonra bizə göstərilən dəstək bu əlaqələri yeni yüksək zirvəyə qaldırdı. Bu gün Mütəfiqlik Bəyannaməsinə əsas götürərək biz bütün məsələlərdə bir yerdəyik, bir nöqtəyə vururuz. Biz öz gücümüzə güc qatırıq və təbii ki, Türk dünyasının birləşməsi, ortaq köklərə sahib olan xalqların bir arada olması Türk Dövlətləri Təşkilatının hər bir üzvünə gücləndirəcək. Bu gün bu məsələ ilə də bağlı geniş müzakire aparılmışdır".

- "Xoşbəxtlikdən Azərbaycan ailesi sağlam ailədir, ənənələr, milli dəyərlər üzərində qurulan ailədir" – deyir, ölkə başçısı, bəs nədir bu, milli dəyərlər ki, onun hazırkı durumdan ölkənin birinci şəxsi narəhatlıq ifadə edir? Milli dəyərlər dedikdə, müəyyən bir xalq üçün əhəmiyyətli və xarakterik hesab edilən inanclar, prinsiplər və mədəni elementlər nəzərdə tutulur. Azərbaycan kontekstində milli dəyərlər adət-ənənələrini, mədəni ərsini, incəsənetini, ədəbiyyatını, dilini və Azərbaycan xalqının özünəməxsusluğunun tərkib hissəsi olan digər aspektləri əhatə edir. Bu dəyərlər ölkə ərsinin əsas hissəsi kimi qəbul edilir və fəal şəkilde qorunur və təbliğ olunur. Prezident İlham Əliyev bu milli dəyərlərin qorunub saxlanmasının vacibliyini vurğulayaraq, müsiki, xalçaçılıq, incəsənet, ədəbiyyat, ana dili kimi ənənələri kimi Azərbaycanın mədəni sərvətinin mühüm elementlərini həmişə öne

çəkib. Bundan əlavə, Azərbaycan folkloru mərdlik, müdriklik, xeyrxaqliq, təbiət hörmet, milli qürur kimi yerli dəyərlərin yaradıcı ifadəsi kimi qeyd olunur. Ona görə də milli dəyərlər Azərbaycan insanının milli kimliyinin və ictimai təməlin formalaşmasında fundamental rol oynayır.

- Azərbaycan xalqının gələcək təhdidlərə qarşı güclü müqaviməti gələcəyin düzgün inşası və keçmişin düzgün dəqiqləşməsindən keçdiyini ölkə rəhbəri açıqlayır və o deyir ki, "biz öz milli dəyərlərimizə sadıq olan xalqıq. Biz öz milli-mənəvi dəyərlərimizi her şəydən üstün tuturuq. Bu dəyərlər Azərbaycan xalqının formalaşmasında həlledici rol oynamışdır". Eyni zamanda potensial formalaşan təhdidlər bizim üçün yeni yanaşmaları da getirir. Əgər nəzərealsa ki, SSRİ-dən əvvəl, SSRİ dövründə və müasir müstəqillik dövründə milli kimliyə dair baxışlar kifayət qədər dəyişib, o zaman biz, yeni tarixi dövrün - 2020-ci ildən başlayan qalibiyət fəlsəfəsini yeni etnogenez axtarışına, daha doğrusu yanaşmasına tətbiq etməliyik. Sonuncu dəfə, Azərbaycan SSRİ-də proqramlaşdırılan və dövlət seviyəsində təşkil edilən milli kimlik prosesi bu gün üçün çağırışları qarşılamaqda aciz qalır. Ölkə rəhbərinin Türküyədəki niqində en vacib məqam yaranan yeni realıqlara uyğun, qalib ölkənin vətəndaşının yeni milli kimliyinin yaradılması, yeni vizyonunun formalaşmasına çağırışdır. Axı bizim insanın dünyagörüşündə six etiqadı, inam sistemi, ətraf ölkələrdə yaşayan on milyonlarla soydaş, yüz milyonlarla din qardaşı mövcuddur. Deməli, yeni etnogenezin təşkilini də əsas vəzifə kimi qəbul etməliyik.

İdeya bizim üçün mühüm, amma əslində yeni bir mərhələdir. Bu, Prezident İlham Əliyevin də dediyi kimi Yeni dövrün tələblərinə uyğun insan profilinin davranışlarını müəyyən edəcək ictimai normaları özündə yaşatmalıdır. Deməli, ideya təhdidlərin, təxribatların qarşısını daha çox qarşılıqlı tədbirlərlə, vəzifələrlə, qurumların davranışları ilə almaq mümkündür. Bu, yeni dövrün ən böyük vəzifəsi kimi qarşımızda dayas məsələdir.

Ermənistandakı radikallar, daha doğrusu Paşinyan və onun komandası ilə kürsü davası aparan müxalifət "Qarabağ hərəkəti"nin küçələrə tökdüyü etirazçıların çoxluğundan, səsli-küylü çıxışlarından cuşa gələrək yenə "istəfa" sədaları altına hakimiyətdən getməsini tələb edirlər. Düşünürlər ki, bütün bu hadisələrin, Qarabağın itirilməsinin başkarı Paşinyandır və əgər o Xankəndidə Azərbaycanı qıcıqlandıracaq "Qarabağ Ermənistandır, nöqtə" deməsəydi, Suşada konyakdan vurub "həbəş yallısı" getməsəydi II Qarabağ müharibəsi başlamayacaqdı.

Təbii ki, sonraki hadisələri de bunun məntiqi davamı kimi baş nazirin ayağına yazırlar. Radikalların mentiqine görə, Nikol Paşinyan istəfa versə, yaxud Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanımaqdan imtina etse, vəziyyəti öz xeyirlərinə dəyişə biləcəklər. Amma ermənilər anlaşılmış istəmirlər ki, ikinci Qarabağ müharibəsi bütün hallarda başlamalı idi, çünkü, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü pozulmuşdu, 25 il aparılan danışqlar bir netice vermirdi, Ermənistən kompromisə gəlməsi üçün şansı olsa da, bu imkanı əldən vermişdi. "Qanla alınan torpaq, qanla verilər" ifadərini de Ermənistənə 10 il rəhbərlik etmiş "bebək qatili" Serj Sarkisyan demişdi.

Bu gün şərtlər dəyişib, Azərbaycan Ermənistən işgalçı ordusunu öz yuvasına qədər qovub, Qarabağ separatçılardan təmizlənib, Ermənistən-Azərbaycan şərti dövlət sərhədinə Azərbaycan silahlı qüvvələri tam nəzarət edir. Əslində Ermənistən 33 il bundan əvvəl dayanmalı olduğunu, lakin belli səbəblərdən pozduğunu sərhədlərində dayansayıdı, torpaqlarımızı işğal etməsəydi, başqa qasının torpaqlarını beynəlxalq qanunların tələb etdiyi şərtlərdən kənarə çıxaraq öz ərazilərinə qatmağın hansı fəsadlara yol açə biləcəyini dərk etseydi bu gün Ermənistən indiki miskin duruma düşməzdidi. Paşinyanın yerində kim olursa-olsun Azərbaycan Qarabağı və Şərqi Zəngəzuru nəzarətə götürmək siyasetindən imtina edəsi deyildi. Bu, yaxın 35 ilde

separatizmle mübarizədə minlərlə vətəndaşını itirən, qətlamlar görən Azərbaycan cəmiyyətini sifariş idi.

Hər kəsi bir sual düşündürür, Paşinyan devrilse, yaxud hakimiyətdən öz ərizəsi ilə getse ne baş verə? Onun yerinə gələnlər Paşinyanın başlatdığı işlərdən imtina edə biləcəklərmi? Əger bu baş versə yeni hakimiyət Azərbaycana qarşı siyasetində hansı yolu tutə bilər. Başlayaq sülh müqaviləsindən, bundan imtina edilsə, alternativ variant nə olabılır? Əlbəttə, sülhün alternative müharibədir, məgər Ermənistən müharibə aparmaq, hem de Azərbaycanla, imkanı varmı? Cavab mənfidir. Ermənilərin dediyi kimi, "itirilmiş torpaqları" geri almaq da müşkül məsələdir. Ola bilsin ki, revanşist deyilən kəsim xarici qüvvələrin imkanlarını, yaxud onlara verilən hərəkəflərə dəstəyi nəzərdə tutaraq Paşinyana buynuz göstərirler. Belə olan halda yenə müharibə variant öne çıxır.

Revanşistlər Ermənistəndə hakimiyətə gəlsə, hər şeydən imtina edəcəklər ki, bu da Azərbaycanın maraqlarına cavab verməyəcək. Onların gücü boğazdan yuxarıdır, bunu erməni cəmiyyətindən çox yaxşı bilirlər. Siyasetlər də qarın doymaz. Azərbaycanla yeni müharibə aparmaq istəsələr, yeni torpaqlar da itirəcəklər. Keçmiş presidentlər Köçəryan və Serj Sarkisyan ağalarının məsləhəti ilə aranı qarışdırıb, bilerlər, amma erməni cəmiyyəti "Qarabağ klani"ndan, hər iki

Paşinyan devrilərsə...

banda başçısından o qədər çəkiblər ki, çətin ki, Paşinyanın əvəzindən daha betərini hakimiyət kürsüsündə görsünlər. Qeyd etmək yerinə düşər ki, bu gün Ermənistən erməniləri ilə Qarabağ erməniləri arasında ciddi bir uğurum, ixtilaf, hətta düşməncilik var. Qarabağ müharibəsi erməni xalqına yalnız bələlər gətirib, müstəqiliyin ilk gündündən başlayaraq bütün gəlirlərini Qarabağ erməniləri üçün xərcleyiblər. Yeni torpaq iddiası bu xalqa bələdan başqa heç nə verməyib. İndi bu bələni yaradanları yenidən hakimiyətə getirmək olarmı?

İndi Ermənistənda nə qədər ara qarışsa da, bu Azərbaycanın həyata keçirmək istədiyi planlara təsir edə bilməyəcək. Paşinyan bu təzyiqlərə tab getirə bilməyib istəfa versə ve yaxud dediklərindən geri dönsə, bu, Azərbaycan və Ermənistən arasında yeni müharibə deməkdir. Onsuz da iki ölkə arasında sərhədlər demarkasiyalı delimitasiya olunmayıb. Əsgərimizin ayağı hara dəyəse, sərhəddi de oradan çəkmək olar. Bu səbəbdən də, əgər Ermənistən yenidən müharibə istəyirsə, bədəlini də özü ödəmeli olacaq.

"Edam divarında dayanan" Nikol

Baş nazir Nikol Paşinyan və arvadı Anna Akopyan iki günlük işgūzar səfərlə Fransaya gediblər. Bu barədə baş nazirin mətbuat katibi Nazeli Baqdasaryan məlumat yayıb. Baş nazirin nümayəndə heyətinə icra və qanunvericilik orqanlarının üzvləri daxildir. Baş nazir Paşinyanın Fransa prezidenti Emmanuel Makronla görüşəcəyi planlaşdırılıb. Baş nazir işgūzar səfəri çərçivəsində Fransa Senatının sədri Jerar Larşe, baş nazir Qabriel Attal və Paris meri Ann Hidalgo ilə də görüşəcək. Hakim "Mülki müqavilə" fraksi-

yasının deputatları Nikol Paşinyanla gündəlik birbaşa temaslardan yayınaraq, icra hakimiyətine keçməkdən imtina edirlər. Nikol Paşinyan icra hakimiyətini "təmizləmək" və bir sıra səmərəsiz nazirlərdən yaxa qurtarmaq niyyetindədir, lakin Paşinyanın kadr potensialı o qədər tükenib ki, təcrübəli mütəxəssislər yoxdur ki, o, əvəzləyici tapa bilmir. Əldə etdiyimiz məlumatlara görə, Paşinyan deputatları, bələ desək, "qala" etmək və qanunvericilikdən icra hakimiyətine keçirmək istəyib, hətta onlara bu və ya digər nazir vəzifəsini təklif edib, lakin deputatlar müxtəlif təkliflərdən imtina ediblər. Hem də bunu Paşinyanı qəzəbləndirmədən etməyə çalışıblar. Onu da bildiriblər ki, buna səbəb deputatların birbaşa Paşinyanın nəzarətində olmaq istəməsi və onunla gündəlik birbaşa əlaqədən yayınmaqdır. Bele ki, deputatlar parlamentdə özlərini rahat hiss edirlər, deputat vəzifəsini daha "prestijli" hesab edirlər ve buna görə də icra hakimiyətine keçmək istəmirlər.

"Ümumerməni Cəbhəsi" hərəkatının lideri, keçmiş müdafiə naziri Arşak Karapetyan sülh müqaviləsi və Azərbaycana qarşı mübarizə imkanlarından danışıb. Sabiq nazir baş nazir Nikol Paşinyanın tezliklə gedəcəyinə, ölkədə hakimiyətə real milli qüvvələrin gələcəyinə əmin olduğunu bildirib. Bundan sonrası izah edə bilməyib. Keçmiş müdafiə nazirinin müharibə mövzusundan yayıldığı açıq-əşkar hiss edilib. Deməli, paşinyansız hakimiyət olsa da vəziyyəti dəyişmək, qəlebə əhval-ruhiyyəsi yaratmaq heç kimə müyəssər olmayıcaq, bunu hər kəs bilir, avropaperəst də, rusiyapərest də.

Bütün bunlara rəşəm Ermənistən baş naziri sonunun pis olacağını hiss edir. Buna görə

də o, tez-tez Markesin məşhur romanından edam divarında dayanma mövzusunda bir ifadəni təkrarlayır. İndiki populyar olmayan baş nazir Nikol Paşinyan kimin aqibətini yaşayacaq? Belarus prezidentliyinə namızəd Tixanovskayanın bəxti getirib. Onu kənar qüvvələre istifadə edirdi, amma bacarmadığını görüb başqa ölkəyə qaçı. Tixanovskayanın bəxti qaçığına görə yox, sağ qaldığına görə olub. Qərb öz müşterilərini müdafiə edir, lakin bəzən o da geri çəkilir. Hamısı şəraitdən asılıdır. Məsələn, Navalnının bəxti getirmədi.

Baxmayaraq ki, burada şəndən söhbət gedə bilməz. Burada seçim var idi. Navalnı öz taleyini seçdi. Qərbin Rusiyaya və şəxşən Putinə qarşı istifadəsinə qərar verdi. Siyasetdə qəddar oyun qaydaları var. Onlar cəngəllik qanunlarından çox da fərqlənmirlər. Fərqli insanların xeyrindən daha çox yırtıcıdır. Əks halda, hər şey eynidir - zəiflər üçün həmişə güclər günahkardır. Saakaşvilinin də bəxti getirmədi. Düzdür, o, Navalnıyə bənzəmir - o, hələ də sağdır, amma "canlı cəsəd"ə bənzəyir. Saakaşvili Rusiyaya qarşı da istifadə olunub. Ona görə də Gürcüstan Qərbin Rusiyaya qarşı mübarizəsində alet oldu. Nəticədə Abxaziya və Cənubi Osetiya ondan ayrıldı. Bundan sonra Saakaşvili hakimiyəti itirdi və Ukraynaya göndərildi. Sonra Gürcüstəndə şansını yenidən sınadı. O, hazırda səhhətində ciddi problemlər olduğu üçün həbsdedir.

Nikol Paşinyanın xarici qüvvələrin Rusiyaya qarşı istifadə etdiyi növbəti marionetdir. Sonunun pis olacağını bilir, amma başqa çareyi yoxdur, hər an gəde bilər. Nikol sonunun pis olacağını hiss edir. V.VƏLİYEV

"Soyqırım ifadəsi beynəlxalq leksikonda, hüquqda genosid, yəni bir soyun, genin məhv olması kimi təqdim olunur". Bu sözləri SIA-ya açıqlamasında AMEA-nın Tarix İnstitutunun elmi işçisi, tarixçi alim Paşa Həsənli deyib.

O bildirib ki, bir toplumun hər hansı bir millətə, yaxud dinə, sosial qrupa aid olmasından asılı olaraq fiziki cəhətdən məhv olması və yaxud iqtisadi düzümsüzlük yaradaraq o ərazini tərk etməsinə nail olmaq genosiddir. "Yəni bir toplumu bir coğrafiyada ya fiziki cəhətdən məhv edirlərse, yaxud da iqtisadi baxımdan elə şərait yaradırlar ki, acliq başlayır, yaşamaq mümkün olmur, o sosial, etnik, dini qrupun nümayəndələri həmin ərazini tərk etməyə məcbur olurlar. Genosid budur. Biz bunu soyqırım adlandırıq. Bizim ədəbiyyatımızda isə daha çox etnik mənsubiyetimizə görə hər hansı coğrafiyada türk milletinə, azərbaycanlı milli kimliyinə qarşı olan hərbi təcavüz soyqırım adlanırıq."

Xocalı soyqırımı tək bizdə deyil, dünyanın bir sıra dövlətlərində və beynəlxalq təşkilatlarında soyqırım nümunəsi kimi qəbul olunub. Soyqırım bir qəsəbənin etnik terkibinin məhz Azərbaycan türklerindən ibarət olduğuna görə əhalisinin tamamile məhv edilmesi və qovulması halıdır. Biz ona görə bunu soyqırım adlandırıq. Üstəlik orada xüsusi amansızlıqla, vəhşiliklə töredilən böyük cinayətdir. Büyük, kiçik, qadın, kişi, uşaq, qoca bilmədən insanları gülləbaran etdilər. Yerde qalan əhali köçüb getməyə məcbur oldu. Biz bunun səbəbləri haqqında çox fikirləmişik. Bir neçə dəfə bu cinayətin törənmə səbəbləri haqqında danışmışam. Burada iki məqsəd güdüllü;

Birinci, məhz Xocalı qəsəbəsi Xankəndinin yanıdır, ona bitişikdir. Azərbaycan rəhbərliyi Xocalıya o zaman xüsusi diqqət yetirirdi. Xocalının ərazidə qalmışına çalışırı. Bu insanların Xocalını boşaltması Xankəndi və ətrafinı bütövlükde boşaltmaq demək idi. Ona görə Xocalı xüsusilər seçilmişdi. Xocalıda xeyli əhali yaşayırı. Bu insanların fiziki cəhətdən məhv olunmasında məqsəd əvvəlcə, insanların gözünü qorxutmaq üçün idi. İnsanları inandırmak idı ki, onlar, həqiqətən də, bu vəhşiliyi edə bilərlər və orada olan rus ordusu onları qoruya bilməyəcək. İnsanların üreyine xof salmaq, başqa rayonların da boşalmasına səbəb olmaq idi. Bütövlükde Dağlıq Qarabağ ərazisini boşaltmaq üçün Xocalını bir gərk etdilər. Bu barədə Ermənistən hərbi rəhbərlərinin də öz etiraf yazıları var.

İkinci, Sovet ordusunun da ərafit yaratdığı bir cinayət idi. Məqsəd həm də iki xalqın arasında o qədər böyük uğurum və qan davaşı salmaq idi ki, kəskin qarşiduruma, düşməncilik yaransın, barışığa yer olmasın. Munaqışə, düşməncilik uzunömürlü olsun. Bu düşməncilik üzərində manipulyasiya edib öz imperiya maraqlarını həyata keçirə bilsinlər. Yeni Rus ordusunun rəhbərliyinin məqsədi bu idi. Buna nail oldular. 35 ildən artıq bir müddət

"Xocalıya ədalət əslində, dünyaya ədalət, şüarıdır"

keçib. İki xalqın arasında düşməncilik davam edir. Baxmayaraq ki, ərazi bütövlüyüümüzü təmin etmişik, beynəlxalq səviyyədə qəbul olunan Azərbaycan ərazisi kimi ərazilərimiz barpa olunub, yenə də iki xalqın arasında düşmənciliyin aradan qalxmasına çox uzun müddət var. Xocalı ve Xocalı kimi hadisələr bu dərəcədə dərin düşməncilik aşırımı açıd".

Tarixçi alim sözlərinə əlavə edərək deyib ki, Xocalı soyqırımının dünyada tanınması istiqamətində Azərbaycan dövləti xeyli işlər görüb: "Beynəlxalq təşkilatlarda çoxsaylı çıxışlar olub, sənədlər təqdim olunub. Xeyli təbliğ edib çatdırmaq imkanımız olub, fəaliyyət göstərilib. Ölkə daxilində çox geniş miqyaslı təbliğ olunub. İş görülməyib demək olmaz. Büyük işlər görülüb, abidesi var, hər il ziyan olunur. Bütün bunnar bəlliidir. Sadəcə beynəlxalq səviyyədə Xocalı faciəsinin soyqırım kimi qəbul olunmamasının səbəbi türk və müsəlman toplumuna olan fərqli münasibətdir. Bizim coğrafiyamızda beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən bizim xalqımıza, etnosunuza, dinimizdən olan insanlara ögey münasibət var. Beynəlxalq təşkilatlar Avropa mərkəzçiliyi üzərində qurulub. Xristian toplumuna aiddirlər. Imperialist güclərə aiddirlər. Bunların müsəlman toplumlarına olan fərqli münasibətdir. Bizim

coğrafiyamızda beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən bizim xalqımıza, etnosunuza, dinimizdən olan insanlara ögey münasibət var. Beynəlxalq təşkilatlar Avropa mərkəzçiliyi üzərində qurulub. Xristian toplumuna aiddirlər. Imperialist güclərə aiddirlər. Bunların müsəlman toplumuna olan fərqli münasibətdir. Bizim

əlavə bütün imperialist güçlərin Avrasiyadakı hakimiyyətə iddia edən qüvvələrin hər birinin əsas qorxduğu, özlərinə problem saydığu türk toplumudur. Türk dünyasının birliliyi istənilən imperialist gücün Avrasiyada möhkəmlənməsine imkan vermir. Türklərə bir az da fərqli, kəskin münasibət var. Əslində dünya gücləri Xocalının mahiyyətini yaxşı anlayırlar. Məhz biz olduğumuz üçün görməzdən gelirlər. Ermenilər bu coğrafiyada imperialist güclərin elində maşa, oyunaq rolunu oynayırlar. Xocalını qəbul etməmələrinin kökündə bu səbəblər dayanır.

Yoxsa tanınması üçün kifayət qədər işlər görmüşük, tanılmışdır.

Yene da tanıtmalıydı. Xocalıya ədalət əslində dünyaya ədalət şüarıdır.

Yeni dünyanın yeni idarəetmə sistemine ehtiyacı olduğunun təsdiqi qı şəyədir. Biz şüar irəli sürürük ki, Xocalıya ədalət olsun. Bu gün dünya Xocalı kimi idarə olunur. Dənizdə ədalətli idarəetmə lazımdır.

Bizim ən böyük təskinliyimiz ondadır ki, şanlı ordumuz həm 44 günlük savaşda, həm bir günlük antiterror eməliyyatında ərazi bütövlüyüümüzü, suverenliyimizi öz coğrafiyamızda təmin etməkə Xocalı soyqırımı törədən güclərə ən tutarlı cavab vermiş oldu. Şəhidlərimizin qanı yerde qalmadı.

Milletimizin ruhuna olunan təcavüz cəzasız qalmadı. Ordumuz neinkin ərazi bütövlüyüümüzü təmin etdi, dünya erməniçiliyinin belini qrdı, mahiyyətini aradan qaldırdı. Ermənistən dövlətinin özünü perspektivsiz quruma əvvəldi. Bu coğrafiyada Ermənistən dövlətinin bütövlükde mövcudluğunu şərtləndirən əsas səbəb Dağlıq Qarabağ münaqışası idi. Yəni türk dünyasının arasında bu coğrafi, fiziki bağın kəsilməsini təmin edən, türk coğrafiyasını başaşağı, xəcalətli, natamamlıq kompleksi halında saxlayan bir münaqışının mövcudluğu şərtləndirildi. Yoxsa Ermənistən dövləti başqa heç nə üçün heç kimə lazımdır. O bir alətdir, Azərbaycan torpağında qurulub.

Münaqışə davam etdikcə və Azərbaycan türkleri üzərində ermənilərin gücü, təcavüzü qaldığı müddətdə, təbii ki, havadarlarının birbaşa hərbi, siyasi, iqtisadi və sair yardımına ilə, bu qaldığı müddətdə Ermənistənə ehtiyac var. Yoxsa ki, Ermənistən lazımsız bir qurumdur. Dünya erməniçiliyidə bu ideyanın ətrafında birləşib. Azərbaycan ordusu dünya erməniçiliyinin ideoloji mahiyyətini məhv etdi. Bu, çox böyük hadisə idi. Biz nəzərə almaliyiq ki, ermənilər dünyadan 2-3 ən mütəşəkkil təşkilatlarından biridir. Buna dövlət demək olmaz, təşkilat-

dır. Milyonlarla üzvü olan, kifayət qədər təsir imkanları olan, müxtəlif dünya dövlətlərində maddi resursları olan qurumdur. Azərbaycan ordusu bu qurumun da çöküşünü təmin etdi. Azərbaycan ordusu beynəlxalq səviyyədə erməni anlayışı, erməniçilik, erməni ideolojisi və qurucusu olan dövlətlərin ideoloji xələrini, hədəflərini məhv etdi. Bu qələbənin mahiyyətini hələ uzun müddətdən sonra anlayacaq. Üstəlik tekce coğrafiyanın Azərbaycan suverenliyinə qayıtması yox, seperatçı toplumun təmizlənməsi, kökünün kəsilməsi, o prosesdə iştirak edən əhalinin Azərbaycanı tərk etməsi çox böyük hadisə idi. Mən hesab edirəm ki, Xocalıda və digər torpaqlarımızda şəhid olmuş mübarək və müqəddəs şəhidlərimizin qanı yerde qalmadı. Eşq olsun Azərbaycan ordusuna! Azərbaycan dövlətinin geləcəyi parlaqdır. Azərbaycan dövlətin getdikcə böyüyəcək, türk dövlətlərinin birliliyi daha artıq hiss olunacaq, daha əhəmiyyətli beynəlxalq çəkiyə malik səviyyəye gelib çatacaq. Gələcəkdə "biz ne dərəcədə uzağa getdik, Azərbaycanın sərhədlərini necə açıq, necə tarixi ərazilərimizdə bərpa etdik?" suallına da, yəqin ki, cavab verəcəyik".

Söylü Ağazadə

Azerconnect şirkəti Azərbaycanın ən yaxşı işəgötürəni seçildi

Azerconnect şirkəti növbəti dəfə nüfuzlu "Top Employer Institute" (Ən Yaxşı İşəgötürənlər İstifadəçi) tərəfindən Azərbaycanda "Ən Yaxşı İşəgötürən" şirkət seçilib. Şirkət 2024-cü ildə yenidənbu sertifikata layiq görülməkləfəaliyyətində ən yaxşı beynəlxalq insan resursları təcrübələrini tətbiq etdiyi, eləcə də öz əməkdaşları üçün layıqlı iş şəraitini təmin etməye sadıqlılığını nümayiş etdirib.

Azerconnect şirkəti "Top Employer Institute" tərəfindən iş mühiti, istedadların cəlb edilməsi, öyrənmə, müxtəliflik, bərabərlik və inklüzyivlik, rifah və sair daxil olmaqla 20 sahədən ibarət 6 istiqamət üzrə qiymətləndirilib və mükafata layıq görülüb. "Ardıcıl ikinci ildir ki, bu nüfuzlu mükafata layıq görülməkdən qurur duyuruq. Ən qabaqcıl insan kapitalı təcrübələrini fəaliyyətimizə integrasiya etməkə biz şirkətimizdə mükemməlliyi təsviq etməyə davam edirik", - deyə Azerconnect şirkətinin Baş direktoru Emil Məsimov bildirib.

"İşçilərin rifahına, peşəkar inkişafına, inklüzyivliyinə önem verən iş yeri mədəniyyətinin yaradılmasına istiqamətlənən töhfələrimizin nəticəsi olaraq şirkətimizin "Top Employer Institute" tərəfindən yenidən Azərbaycanın ən yaxşı işəgötürəni olaraq seçiləsminin şahidi olduğum üçün çox sevinirəm. Azerconnect şirkətinin ruhlandırıcı iş yeri kimi inkişaf etdirilməsi, hər bir əməkdaşın karyera inkişafı və rifahının yüksəldilməsinə həsr olunmuş ən yaxşı layihələrin və fəaliyyətlərin beynəlxalq dəyərlərə uyğun qiymətləndirilməsi qururverici haldır", - deyə Azerconnect şirkətinin İnsan Resursları üzrə Baş Müdiri Mətanət Babayeva bildirib.

"Müstəsna zamanlar insanlarda və təşkilatlarda ən yaxşları ortaya çıxarır. Biz bu il Ən Yaxşı İşəgötürənlərin Sertifikatlaşdırma programımızda bunun şahidi oldug. Ən yaxşı işəgötürənlər hər zaman sübut edib ki, onlar işçilər üçün daha yaxşı iş yerinin yaradılması, eləcə də əməkdaşların inkişafı və rifahının

şirket üçün prioritət olmasına sadıqlırlar. Bununla onlar kollektiv şəkildə iş dünyasını zənginləşdirirlər. Biz bu il Ən Yaxşı İşəgötürənlərin Sertifikatlaşdırma programımızda 122 şirkətə/regionda 2300 təşkilatı sertifikatlaşdırıb. Bu sertifikatı elədə etmiş Ən Yaxşı İşəgötürənlər qlobal miqyasda 9 milyondan çox işçinin həyatına müsbət təsir göstərir. Azerconnect şirkəti NEQSOL Holding-in tərkibinə daxildir. NEQSOL Holding 11 ölkədə telekommunikasiya, enerji, yüksək texnologiyalar və tikinti sahələrində fəaliyyət göstərir və 12 000-dən çox işçi heyətinə malikdir.

"Xocalı soyqırımı elə bir tarixdir ki, heç vaxt unudulmayacaq"

"1992-ci il fevralın 26-

da Xocalıda azərbaycanlılara qarşı həyata keçirilən soyqırımı xalqımıza qarşı nə birinci, nə də sonuncu faciədir. XIX əsrin ortalarından başlayaraq erməni-daşnak qüvvələri böyük Ermənistən yaratmaq üçün dənizdən-dənizə siyasetini ortalığı atdır. Guya eradan əvvəl II əsrin sonu - I əsrin əvvəllərində böyük Ermənistən deyilən bir dövlət olub və Aralıq dənizindən Qara dənizə, oradan da Xəzər dənizi-ne qədər bir ərazini əhatə edib. Hazırda həmin ərazidə guya türk-müsəlmanlar yaşayır. Yenidən böyük Ermənistən dövlətini yaratmaq üçün bu əhaliye qarşı soyqırım töötəmək qərarına geldilər. Bu, erməni təfəkkürü idi. Təessüf ki, erməni gözyaşına aldanınanlar da, ondan istifadə edənlər de oldu. Təbii ki, XX əsrin əvvəllərində erməni Cənubi Qafqazda öz gücünü göstərmək istədi. Bu səbəbdən minlərlə müsəlman soyqırıma məruz qaldı, amma öz ermənilər öz maraqlarını təmin edə bilmedilər. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bütün bu qətlamlarda en fəal güc erməni kilsəsi olub. Erməni kilsəsi bu gün də həmin siyaseti təhlükə edir".

Bu sözleri SİA-ya açıqlamasında Milli Məclisin deputatı Anar İsgəndərov deyib. Onun sözlerine görə, 1918-1920-ci illərdə Bakı, Şamaxı, Quba, Qərbi və Cənubi Azərbaycanda yüzminlərlə azərbaycanlı qətlə məruz qaldı, ev-eşiklərindən didərgin düşdü və əmlakları müsadiye edildi: "70 illik Sovet dönenində bizi inandırdılar ki, xalqlar dostluğu siyasetini təhlükə etməliyik, minlərlə azərbaycanlıya zülüm edən Şəumyan guya xalqın Milli Qəhrəmanıdır. Demək olar ki, Azərbaycanın bütün rayonlarında onun adına kənd, küçə, savxoz var idi və heykəli ucaldılmışdı. Təbii ki, bütün bunlar Sovet dövlətinin uydurması idi. Erməni heç vaxt türk-müsəlmani sevmeyib. SSRİ dağilan ərefədə də bütün dünya erməniləri birləşdirilər, havadarlarının sayı artı və Azərbaycanın 20% torpağını işğal etdilər. 1992-ci ilin fevralında Xocalıda azərbaycanlılara qarşı həyata keçirilən bu soyqırımı da növbəti qırğınlardan biri idi. Əslində, Xocalı soyqırımı tekce azərbaycanlıların məhv edilməsi deyildi. Bu, böyük

Ermənistən planının tərkib hissəsi idi və dünya ermənilərinə havadərlik edən dövlətlər də bu facinənin günahkarları idi. Çünkü Sovet ordusunun bilavasitə yaxından iştirakı ile ermənilər öz istəklərinə çatdırılar və 600-dən çox azərbaycanlı qətlə yetirildi. Heç bir faşist işgalçısının etmek istəmədiyi, erməni cəlladları etdi". Deputat sözlərinə davam edərək bildirib ki, bu hadisə tarixdə hər zaman qalacaq: "Ermənilər üçün böyük siyasi xadim olan Zori Balayan öz xatirelərində yazdı ki, 7 dəqiqə ərzində 13 yaşlı türk qızının dərisini soydum ve ondan sonra can verdi. Son cümləsində isə qeyd edib ki, bunlar mənim həyatımın ən xoş dəqiqləri idi. Heç bir faşist insan ölümünü bu şəkildə təsvir etmir. Təbii ki, Xocalı soyqırımindan sonra da düşmən Azərbaycan torpaqlarının böyük hissəsini işğal etdi. Qərbi Azərbaycanla başlayan bu işğal Qarabağda davam etdirildi. 30 il ərzində düşmən bu ərazi ilə bağlı nə mümkündürse, etdi. Tarixi, dini abidələri məhv etdi, məktəbləri yox elədi, məşələri qırdı. Biz Qarabağla bağlı nələri yarada bilməmişiksem, düşmən onları hamisini məhv etdi. Əlbette ki, bu ne tarixin sonu, nə də Qarabağ münaqişəsinin bitməsi demək idi. Hələ 2020-ci ilin sentyabrında 44 günlük Vətən müharibəsində Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə onun yetişdirdiyi ordu düşməni darmadağın etdi. Düşmən Qarabağ torpaqlarının böyük bir hissəsində qəçməyə nail oldu, amma bu, onların məglubiyyəti idi. Ermənistəni müdafiə edən dövlətlərin təhdid və təqiblərinə baxmayaq bir addım da geri çəkilmedi.

Azərbaycan əsgəri sona qədər vuruşdu, yeri gəldi canlarını fəda etdi, amma əsla geri çekilmədi. Beləliklə, 44 günlük müharibə ilə Xocalıda şəhid olmuş vətəndaşlarımızın qisasını aldıq, onların ruhunu şad etdik. 2023-cü ilin sentyabrında bir günlük antiterror tədbirləri nəticəsində düşməni ümumilikdə Qarabağ ərazisində çıxardıq və 1923-cü ilde bünövrəsi qoyulan Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayeti ifadesini tatixdən sildik. Azərbaycan öz tarixinde ilk dəfə olaraq bütövləşdi. Büttövləmiş Azərbaycan ərazisində 2024-cü il 7 fevral tarixində növbədən-kənar prezident seçkiləri keçirildi. Doğrudur, Xocalı soyqırımı Azərbaycan tarixində dəhşətli bir hadisədir. Bu, düşmənin qəddar sıfətini, onun şərəfsizliyini üzə çıxardı. Amma bununla yanaşı, biz şəhidlərimizin qanını yerde qoymadıq. Güclü Azərbaycan, Müzəffər Ali Baş Komandan və onun bütün əmirlərini yerinə yetirən Ordumuz bunu bacardı. Xocalı faciədir, Xocalı ibretdir. Erməni bizim düşmənimizdir və bunun əyanı nümunəsi Xocalı faciəsidir. Xocalı ele bir tarixdir ki, heç vaxt unudulmayaq. Azərbaycan Prezidenti hər zaman qeyd edir ki, zaman gelecek biz Ermənistənə qonşuluq münasibətləri ni berpa edəcəyik, amma onların bize qarşı tövətdiklərini heç vaxt yaddan çıxarmayacaq. Bu faciələr tarix kitabımızda da olduğu kimi öz əksini tapacaq".

Ləman Sərraf

Görünməz düşmənlə mübarizə: necə xilas olmalı?

Bu qış mövsümü də dəm qazından zəhərlənmə və ölüm halları ilə bağlı xəbərləri oxuyası olduq. Statistikaya görə, son illərdə bu halların sayda xeyli azalma var. Belə görünür ki, aparılmış maarifləndirmə tədbirləri, habelə, Azəriqaz və abonentlərin öz tərafından görüllən təhlükəsizlik tədbirləri öz effektini verir. Lakin hələ də problem aradan qalxmayıb, yaxşı olar ki, bu cür zəhərlənməyə məruz qalanlar ümumiyyətlə olmasın.

Evlərde, obyektlərdə qaz sisteminin düzgün qurulduğu, qaz avadanlıqlarından düzgün istifadə olunmadığı, təhlükəsizlik tələblərinə riayət olunmadığı müddətə bu vəziyyət davam edəcək. Qaz avadanlıqların quraşdırılması mütəxəssislər tərefindən deyil, həvəskar ustalar və ya ev sahibi tərefindən həyata keçirilir, təhlükə ikiqat artır. Normal işləməyən, standartlara cavab verməyen qaz cihazları təhlükə mənbəyidir.

Dəm qazı, yəni karbon-monoksid rəngsiz, dədsiz, qoxusuz, tez alışan zəhərli qazdır. Karbon monoksid qazı karbon tərkibli materialların yanması və ya natamam yanması nəticəsində yaranır. Çünkü yanma tam getməyəndə dəm qazı karbon qazına çevrilə bilmir. Normal yanma zamanı isə dəm qazı tam yanaraq karbon 4-oksida çevrilərək tüstü boruları vasitəsi ilə xaric olunur, elbətə eger bu bacalar tutulmayıbsa. Əgər yanmış qazlar bacalarдан rahat xaric ola bilmirsə, içəridə toplanır, teneffüs yolu ilə bedənə daxil olur və birbaşa qana keçir, oksigenin udulmasının qarşısını alır, zəhərlənmə və ölümə səbəb olur. Karbon monoksid zəhərlənməsinə səbəb ola biləcək vasitələr qapalı mühitlərdə yandırılan sobalar, bacaların tutulması, qazla işləyən su qızdırıcıdır.

Yeri gəlmışkən, son illərdə yeni istifadəyə verilmiş evlərdə, mənzillərdə qaz avadanlıqlarının quraşdırılması zamanı qaz dedektorlarının qoyması da tələb olunur. Qaz sızması və zəhərlənmə təhlükəsi olduğu barədə xəbərdarlıq siqnalı verən bu dedektorlar təhlükə anında işe düşür. Dəm qazından qorunmaq üçün ən etibarlı yol dəm qazı aşkarlayan detektoru sahib olmaqdır.

Qazla bağlı təhlükəsizliyinin təmin olunması, qəza və ölüm hallarının baş verməməsi üçün hər şey başdan düzgün edilməlidir. Əvvəla, evə, mənzilə, obyekte qazın çəkilişi ixtisaslaşmış lisenziyalı şirkətlər tərefindən aparılmalıdır və Azəriqaz tərefindən yoxlanılıb rəy verildikdən sonra qaz sisteminde özbaşına heç bir dəyişiklik edilməməlidir. İkincisi, qaz cihazları və avadanlıqlarından istifadə edərək mütləq standartlara cavab verən, müvafiq sertifikati olan avadanlıqlar seçilməlidir. Üçüncüsü, qazla davranış haqda təlimatlara riayət edilməlidir. Dördüncüsü, mənzildə qaz detektoru olmalıdır. Hazırda bu cihazlar ucuz qiymətə hər yerde satılır. Beşinci, suqızdırıcı qaz cihazları qapalı hamamda quraşdırılmamalıdır. Əgər başqa imkan yoxdur, bu halda hamamın hava çıxışı təmiz olmalıdır, üstəlik qapılar arasında aşağı hissəsində bir neçə yarıq qoymalıdır. Bu şərtlərə riayət ediləsə, heç vaxt hər hansı bir qəza, o cümlədən dəm qazından zəhərlənmə olmaz.

Her hansı təhlükə və ya şübhə zamanı dərhal müvafiq idarəye məlumat verilməlidir. Azəriqaz son illərdə bütün şikayət və müraciətlərə, qəza siqnallarına çox operativ reaksiya verir və problem aradan qaldırılır. Baş vermiş qazaların analizi göstərir ki, orada əvvəldən təhlükə olub, lakin bu haqda müvafiq idarəyə heç bir məlumat verilməyib. Belə bir məlumat olduqda, artıq məhsulü Azəriqazın üzərinə düşür və o da problemi aradan qaldırımağa çalışır. Əks halda, mesuliyyət vətəndaşların üzərində qalır və təhlükə de faciəye çevirilir.

Bu ildən başlayaraq Azəriqaz tərefində bütün ölkə üzrə texniki müayinələrin keçirilməsinə başlanılıb. Qaz təhlükəsizliyini kobud pozan, qaz sisteminde özbaşına dəyişikliklər edənlərin qaz təchizatı bu nöqsanlar aradan qaldırılanadək dayandırılır.

Ona görə də, abonentlər qaz sisteminin yoxlanması təmin etməli, qazdan istifadə zamanı müvafiq təlimatı riayət etməlidirlər ki, faciələr baş verməsin. Unutmayaq, qaz görünməz düşməndir və onunla zarafat əksər hallarda faciələrlə nəticələnir.

“Barbie”, yoxsa milli gəlincik?

Oyuncaqlar uşaqların vaxtlarını keçirmələri üçün əvəzolunmaz əşyalardır. Uşağın sağlam inkişaf dövrü keçirməsi üçün də onun həyatında oyun və oyuncaqların yeri çox önemlidir.

Məlumunuzdur ki, oyuncaq mağazalarında on minlərlə oyuncaq satılır. Uşaqları üçün hansı oyuncağın daha uyğun olduğunu seçmək də ailələrin ixtiyarındadır. Bu zaman ailələrin üzərinə böyük bir məsuliyyət düşür və övladının həm psixoloji, həm də fiziki cəhətdən inkişaf dövrüne ən uyğun olan oyuncağı onlar seçməlidir.

SıA mövzu ilə bağlı araşdırma aparıb.

Hər bir uşaq məşhur oyuncaqlarla maraqlanır və onlara sahib olmaq istəyir. “Barbie” kuklaları qızlar üçün əvəzolunmaz oyuncaqlardır. Bu oyuncaq illərdir aramızda olsa da, uşaqların həyatına fərqli təsir göstərir. Uzun illərdir ki, Barbie kuklaları üzərində araşdırılmalar aparılır. Belə ki, onun uşaqlara təsirləri araşdırılaraq bir çox zərərləri təsirləri

edir. Oyun və oyuncaq öyrənməyə və inkişafə səbəb olmalıdır.

Validenlər uşaqlara oyuncaq seçkən nələrə diqqət etməlidir?

- Oyuncaq uşaqın yaşına və inkişafına uyğun, cəlbedici olmaqla yanaşı keyfiyyəti olmalıdır.

- “Bahalı oyuncaq yaxşı oyuncaqdır” ifadəsi leksikondan çıxarılmalıdır. Oyuncaq uşaqın inkişafı üçün faydalı olmalıdır.

- Oyuncaq psixi və fiziki sağlamlığa zərər verməmelidir.

- Uşaqa şiddetətli aşılıyan oyuncaq almaq tamamilə yanlışdır. Təessüf ki, müasir dövrümüzdə şiddetətli aşılıyan oyuncاقlara rast gelirik.

Təessüf ki, milli mədəniyyətimizin nümunəsi olan oyuncاقlara demək olar ki, rast gəlmirik. Bu gün milli oyuncاقların əvəzinə başqa ölkələrin mədəniyyətini təmsil edən oyuncاقlara rast gəlirik. Bu oyuncاقlar isə uşaqlar üçün maraqlı olsa da fərqli mədəniyyəti daşıyır.

Ayaşlı Mehri və Aybeniz İsmayılovanın anası Rüfanə İsmayılova: “Doğulandan bu güne qədər qızlarımı “Barbie” kuklası alıram. İlk hədiyyələri də “Barbie” olub. Qarşısını almaq mümkün deyil, çünki israrla isteyirlər. Alandan 1-2

Ukraynanın Kiyev şəhərində olan 16 yaşlı gənc qızdır.

Bəs, niyə bizim milli oyuncاقlarımız, gəlinciklərimiz yoxdur? Bunun üçün nə etməliyik?

Jurnalist Araşdırmları Mərkəzinin sədri, Yenisabah.az saytının baş redaktoru Seymur Verdizadə: “Təessüf ki, uşaqların milli ruhda böyüməsinin qeydinə yetərinə qala bilmirik. Bu problem həm də milli oyunların, milli oyuncاقların, milli cizgi filmlərinin olmaması və yaxud az olması ilə xarakterikdir. Uşaqlarda milli şüuru erkən yaşlarda formalasdırmaq lazımdır. Əcnəbi atrüb və əcnəbi musiqilərlə bunu etmək mümkün deyil.

Elə məsələlər var ki, onu özümüz edə bilərik. Uşaqlar üçün milli gəlincik hazırlamaq çoxmu çətinidir? Azərbaycan düşmənin canına vəlvələ salan silahlar istehsal edirə, niyə el boyda oyuncaq istehsal etməsin? Nə vaxta kimi uşaqlarımız “barbie” oyuncاقları ilə yatıb-qalxacaqlar? Sadəcə, bu sahəye diqqət ayırmak lazımdır. Dövlətin uşaq və gənclər siyasetini həyata keçirən, buna görə birbaşa cavabdeh olan qurumlar var. Hesab edirəm ki, şou və reklam xarakterli fəaliyyətdən əməli fəaliyyətə keçmək lazımdır.

Milli cizgi filmlərimiz yox dərəcəsindədir. Olanlar da aşağı seviyyəli və maraqlısdır. Uşaqlarımız əcnəbi cizgi filmlerine baxırlar. Ordakı qəhrəmanlar isə qorxuc və bədheybət varlıqlardır. Onlara baxanda nəinki uşaqlar, hətta böyükler də qorxur. Cizgi filmləri zorakılığı, qəddarlığı deyil, humanizmi, tolerantlığı aşılamalıdır. Ekranда ancaq bədheybət varlıqları görən uşaqlardan ümumbəşeri ideyaların daşıyıcısi olmağı gözləməyə dəyməz”.

Psixoloq Leyla Əli: “Oyun uşaq inkişafında mühüm yer tutduğu kimi oyuncاقlar da bir o qədər önemlidir. Məktəbəqədər yaşı dövründə olan uşaqlar günün çox hissəsini oyuncاقlarla oynamalıdır. Oyuncaqlar həyatın ilk illərində ənsiyyət və hissətə bacarığının əsas açarlarından biridir. Uşaqlar dünyani oyuncaq və oyunla kəşf

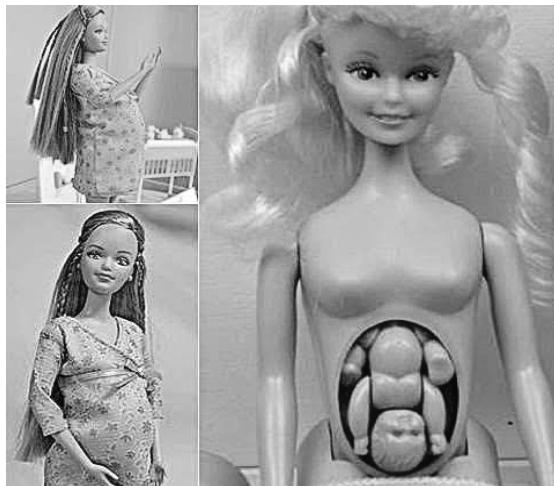
gün sonra da sindirirlər. Bəzi uşaqlar yaxşı qoruyub saxlayır. Qiymətləri də çox bahadır.

Mən düşünmürəm ki, “Barbie”lər uşaqlara zərər versin. Onlar uşaqdır nəyələsə məşğul olmalıdır. Həyətə düşməyə o qədər də icazə vermirəm. Bunun tərəfdarı da deyiləm. Ona görə ev şəraitində əylənmələri üçün nə lazımdırsa almağa çalışıram. O qədər oyuncaq var ki, evdə artıq yer də yoxdur”.

Ayaşlı Dəniz Piriyevanın anası İlqanə Piriyeva: “Dəniz qız olsa da “Barbie” kuklaları heç sevmir. Gün ərzində qardaşı ilə onun oyuncاقlarından istifadə edir. Bəlkə də qardaşından böyük dərəcədə deyə ancaq oğlan oyuncاقları gördüyü üçün belədir. Bir sözə, marağı yoxdur deyə, heç almırıam.

Açığı, “Barbie” kuklaları almağın tərəfdarı da deyiləm. Bu gün alırsan, sabah qırıllır. Amma düşünmürəm ki, uşaqların psixologiyasına pis təsir etsin. Uşaqlıqdan hamımız belə oyuncاقlarla böyümüşük. Uşaq uşaq kimi böyüməlidir. Burada pis nə var ki? Düşünürəm ki, ən azından uşaqları telefondan ayırmak üçün oyuncaq almış daha yaxşıdır”.

Ayşən Vəli

olduğu üzə çıxıb. Barbie kuklalarının zərərləri əsasən uşaqlara psixoloji təsir göstərir.

Zərərlər

Tərkibində çirkəndiricilər var. Bir çox tedqiqtərəflər Barbie kuklalarında kanserogen maddələr aşkar ediblər. Bu maddələr uşaqlara inkişaf prosesində gözənləndən çox təsir edir.

Nümunə olaraq Barbie kuklalarının görünüşü götürülür. Bir çox gənc uşaq Barbie kuklalarının ideal bədən quruluşuna malik olduğunu düşünərək böyüyür. Zamanla bu fikir uşaqların öz həyatında formalşamğa başlayır. Bəzi psixoloji xəstəliklər bu düşüncənin vəvvəsə çevrilmesi ilə başlayır. Yemək pozğunluqları, sürtəli çeki artımı və ya itkisi, hər zaman köklədiyinizi hiss etmək bunlardan bəziləridir.

Barbie qızlara tekçə bədən forması deyil, geyindiyi geyimlər də çox təsir edir. Barbie istehsal edildikdə, o, bir qədər qeyri-real olmaq üçün hazırlanmışdır. İnanılmaz bədən, gözel geyim və mehdud hərəkət

İnsan Barbie nümunələri

Dünyada əsl Barbi kuklesi kimi tanınan ukraynalı Valeriya Lukyanova bu illər ərzində keçirdiyi onlarda plastik əməliyyatdan sonra tan olaraq Barbiə bənzeyir. Amma tək o deyil, rəfiqəsi Olqa Oleynik də eyni dəyişikliyi yaşıyanlar arasındadır. Valeriya 5 yaşından Barbi kuklalarının pərəstişkar olduğunu və həmişə ona bənzəmək istədiyi deyir.

ABŞ-da Castin Cedlika Barbi kuklasının sevgilisi Kenə bənzəmək üçün 100 min dollar xərcleyib və təxminən 100 dəfə bıçaq altına girib. 21 yaşlı gənc Ukraynanın Odessa şəhərindəndir.

Sonuncu “Barbi”nin adı Lolita Riçidir. O,

Fuad Qəhrəmanlı hıyləgərlikdə Əli Kərimlidən geri qalmaq istəmir

Hər gün eyni qərəzli sayıqlama və hər gün eyni şər və böhtanlar. Bu kimi fəaliyyət dağıdıcı müxalifətin başlıca hədəfi və fəaliyyətidir. Sənki onlar bunun üçün doğulublar və buna görə siyasetə gəl iblər.

Usanmaq, yorulmaq bilmirlər. Müasir dövrün yenilikləri, xüsusiyyətlər internet resurslarının imkanları onların daha geniş şəkildə əl-qol açmalarına şərait yaradıb.

Hər gün səhərdən axşama qədər sosial şəbəkələrdə veyillənir və xalqını sevən, dövlətinə bağlı olan insanlar haqqında böhtanlara paylaşırlar.

Heç biri də nə yaşıdan, nə başından utanırlar. Necə deyərlər, hamısı bir bezin qırğınlıdır. Yəni "Əlisi dəli, Vəlisi dəli, qırılmışın hamısı dəli". Əli Kərimli trolluq edib, milli varlığımıza şər atırsa, müavinləri ve kollegial orqanların üzvləri də eyni tezisi təkrarlayırlar. Bunun üçün AXCP-də vatçap qrupu da yaradılıb. Əli Kərimli qrupda kimi təhqir etmək, söymək, ittihamlar səsləndirmək lazımlı olduğunu yazırsa, dərhal qrup üzvləri hərəkətə keçib tapşırığı yerinə yetirməlidirlər. Əks halda həmin qrup üzvü partiyadan xaric edilməsi təhlükəsi ilə üzləşə bilər.

Trollar sosial şəbəkələri zəbt ediblər

Fakt ondan ibarətdir ki, sosial şəbəkələrdə Əli Kərimli baş trol olaraq çıxış etse də, onun tapşırıqlarına iihəm Hüseyin, Məmməd İbrahim, Fuad Qəhrəmanlı ve Emil Selimov nəzarət edirlər. Hədəfə alınan şəxs və ya şəxslər haqqında məlumatlar toplanılır və İyriyə üssüllərdən istifadə etməklə onu tıraşlayırlar. Bu zaman öz əqidə dostları da hədəfə alınır. Dəfələrlə Mütəvəkkil Mütəxəttiq Arif Hacılinin, Real partiyasının sədri İlqar Memmedovun və digərlərinin Ə.Kərimlinin trollarının basqısına məruz qalmalarını göstərmək olar. Bir qədər əvvəl Milli Şuranın keçmiş üzvü Ənənəvi Hacıbəyli özünün "Facebook" şəhifəsində paylaşımında qeyd etmişdir ki, son günler AXCP üzvləri tərəfindən təhqir olunur. Ə.Hacıbəyli məsələni aydınlaşdırmaq üçün Ə.Kərimli ilə əlaqə saxlamağa cəhd etse də, F.Qəhrəmanının müdaxiləsi ilə əlaqə baş tutmamışdır. Ə.Hacıbəylinin qənaətincə ona qarşı yönələn təhqirlərin hazırlanmasında və paylaşılmasında F.Qəhrəmanlı xüsusi fəallıq göstərib. Ümumiyyətlə, görünən ondan ibarətdir ki, F.Qəhrəmanlı diribaş trol olaraq Ə.Kərimlinin yanında müəyyən hörmətə malikdir. Yəni sözü, təklifləri AXCP-de keçirəlidir. Düzdür, ailə biabırılığından sonra Ə.Kərimli F.Qəhrəmanlını müavinlikdən uzaqlaşdırıbmışdı, lakin sonradan ondan yaxşı trol tapşırıqını anladığından yəniden onu trollarının sırasına qatdı. Hətta müavinlik statusunu bərpə etməklə, şəxsi istək və tapşırıqlarını yerinə yetirən trol

mövzusu olaraq müzakirə olunmaqdadır. Bu baxımdan sual olunur, bu məsləq hansı üzər cəmiyyət içində çıxır?

Tülküdən də hıyləgər olan Ə. Kərimli F.Qəhrəmanının toruna düşəcəkmi?

F.Qəhrəmanının düzlükdən, ədalətdən danışması da Ə.Kərimlini və vatçap qrupundakı trolları barmaqına dolamaqdan başqa bir şey deyil. Çünkü bu məsləquq AXCP-nin siyasi, ideoloji dayaqlarına xəyanət etdiyini əksər cəbhəçilər yaxşı bilir. Xüsusilə də, telefon danışıği zamanı Ə.Kərimlinin başını yeyib, AXCP-dəki durumu öz xeyrinə dəyişməye hazırlaşması barədə üzə çıxan məlumatlar onun, əslində, liderinə xəyanət etdiyinin göstəricisi sayila bilər. Düzdür, burada təccübəli bir şey yoxdur. Necə deyərlər, "nə təkərsən aşına o da çıxar qasığına". Zamanında Ə.Kərimli öz lideri Əbülfəz Elçibəyə necə xəyanətlər etmişdər, indi də F.Qəhrəmanlı və digərləri tərefindən eyni aqibəti yaşamaqdadır. Həmin telefon danışıği zamanı F.Qəhrəmanlı Ə.Kərimlini zərərsizləşdirmək üçün geniş plan hazırladığını ve yaxın vaxtlarda həmin planı reallaşdıracağını bildirir. "Əger YAP iqtidarı saxlaya bilmirə, Əli Kərimli və dəstəsi de hakimiyətə gele bilmirə, onlar optimal variant olaraq mənim namizədləyimini üzərində dayanacaqlar. Çünkü hər iki tərəf bilir ki, birinin hakimiyətə qalması və ya o birinin hakimiyətə gəlməsi digəri üçün faciədir. Bu səbəbdən onlar məcbur qalıb, mənim namizədləyimi qəbul edəcəklər. Çünkü mən həm iqtidara, həm də AXCP-ye işləyirəm", - deyən Fuad Qəhrəmanlı qeyd edir ki, o, Ərdoğanın siyasi texnologiyasından istifadə edəcək: "Ərdoğan Nəcməddin Ərbakanı aldatdığı kimi, men də Əli Kərimlini aldada-cam". Uzun zamandır hakimiyətə işlədiyini deyən F.Qəhrəmanlı daha sonra ərz edir ki, təkcə Əli Kərimlini deyil, həm də işlədiyi qüvvələri aldadır: "Siyasətə siyasetçilər məşğul olmalıdır, qazanan hər zaman bacaranlar olur. Yekunda mən iqtidarı 7 il müddətinə götürməyi bacaracağam".

Bütün bu kimi faktlar təsdiq edir ki, F.Qəhrəmanlı öz məsləkine və əqidəsinə xəyanət etməyə hazır olan məsləquq. Əger siyasi situasiya yetişsə F.Qəhrəmanlı dərhal Ə.Kərimlini gərəksiz məsləquq çevrilən Milli Şuranın sədri Cəmil Həsənlinin gününə salar. O gün isə mütləq yetişəcək. Lakin sual yaradan məqəm ondan ibarətdir ki, tülküdən də hıyləgər olan Ə.Kərimli F.Qəhrəmanının toruna düşəcəkmi? Təbii ki, onu zaman göstərəcək.

İLHAM ƏLİYEV

"Fransanın "canfəşanlıq"ı Azərbaycana istiqamətlənib"

Fevralın 21-də Fransa Prezidenti Emmanuel Makronun Parisdə Ermənistənən baş naziri ilə birgə mətbuat konfransı zamanı Azərbaycana qarşı səsləndirdiyi və Ermənistəni birtərəfli qaydada müdafiə edən əsaslı iddiaları bu ölkənin əsl simasını, kimliyini və aydın mövqeyini göstərir". Bu barədə SIA-ya açıqlamasında siyasi şərhçi Elmir Səftərov deyib.

görəvinə layiq gördü. Bu baxımdan da, F.Qəhrəmanlı etimadı doğrultmaq üçün dəridən qabıqdan çıxır. Biçarə sanki sosial şəbəkələrin ştatlı əməkdaşdır, nə zaman nəzər yetiriləse, onun orada lövbər saldığını görmək olar. İnsanları təhqir etməklə yanaşı, bu bədbəxt arada bir mənəviyyatdan, əxlaqdan danışır, düzükdən, ədalətdən səhbət açır. Yəni özündə olmayanları dile getirir. Halbuki, onun ailəsinə qarşı etdiyi qədar əməli hələ də mətbuatın qinanılan

yeni münaqişənin başlanması təkan verəcək. Belə ki, Fransa başda olmaqla Avropa ittifaqının missiyasının Ermənistəndəki fealiyyəti əsasən Azərbaycana qarşı həyata keçirilir. Bunu Fransanın müdafiə naziri Sébastien Lekornu da öz çıxışında bildirib. O, həmçinin deyib ki, Ermənistən ciddi təhlükəsizlik problemləri, o cümlədən suverenlik və sərhədlerin mühafizəsi məsələləri ilə üzləşib. S.Lekornu bunu deyərkən Azərbaycanı nezərdə tutub. Fransa məqsəd olaraq müdafiədən dərişsə da, bu, sadəcə, mani-pulyasiyanın bir hissəsidir".

E.Səftərov qeyd edib ki, rəsmi Parisin aqıq destəyi Ermənistən müstəqil qərar verməsinə təsir etdiyi üçün Azərbaycanla keçirilən görüşlərin İrəvanın mövqeyində ciddi dəyişiklik etməyəcəyini demək olar: "Ona görə də Ermənistən həqiqətən de sülh istəyirse, birbaşa dialoqa üstünlük vermelidir. Fransanın ağızı ilə danışmaq regionda sabitliyə böyük təhdid olaraq qalacaq və keçirilən görüşləri səmərəsizləşdirəcək".

Rəşid Qarayev

"Böyük Qayıdış" prosesi 2040-ci ilə qədər yekunlaşacaq"

"Azərbaycan özərazilərini Ermənistən işğalından azad etdikdən sonra bu ərazilərə məcburi köçkünlərin köçürülməsi prosesi nə start verdi".

gələcək perspektivdə rahat, normal şəraitdə xarici siyasetini də davam etdirəcək. Heç bir təşkilat, dövlətdən də asılılığımız olmayaçaq. "Böyük Qayıdış" prosesi Prezident İlham Əliyevin tam nəzarəti altında həyata keçirilir. Bu, çox uğurludur. Mühərbiyət 4-5 il keçməsinə baxmayaraq məcburi köçkünlərin qayıdışı Azərbaycan dövlətinin nə qədər düzgün siyaset yeritdiyinin, nə qədər güclü olduğunu göstəricisidir".

Söyüd Ağazadə

Ekosistemde disbalans: insan oturduğu budağı kəsir

Son illərdə ekosistemin balansının pozulması barədə olduqca çox danışılır, konfranslar təşkil edilir. Min illərdir normal tarazlıq və bəlli sistemi olan təbiət son illərdə anormal hadisələrə və təbii fəlakətlərə qucaq açıb. İnsanların təbiətə zərərli fəaliyyəti ekosistemi pozur. Bəzən deyirlər, insan təbiətə ən çox zərər verən canlıdır. Amma zənnimcə səhvdir. İnsan təbiətə zərər verən yeganə canlıdır.

Qlobal istileşmə, istixxana effekti və iqlim dəyişikliyi kimi anlayışların həyatımıza daxil olmasına səbəb olan bu genişmiqyaslı iqlim dəyişikliyi yer üzündəki bütün canlılar üçün böyük risk yaradır. Bu genişmiqyaslı təhlükənin ən əhəmiyyətli səbəblerindən biri də istixxana qazlarıdır. Ozon təbəqəsinin pozulmasından bəri illərdir mübarizə aparılan istixxana effekti qlobal istileşmənin əsas mənbəyidir.

neçə yüzillikdə bu təbii qazların miqdarı artıb. Atmosfərə əlavə olaraq qlobal ekosistemin təbii komponenti olmayan digər qazlar da daxil olur. Onlardan ən əsasları insan tərəfindən sintez edilən xlor - flüor üzvi birləşmələri, freonlar da bu katiqoriyaya aiddir.

İnsan təbiəti qorunasa

Son 200 ildə, xüsusilə 1950 - ci ildən sonra, hazırda da davam edən insan “fəaliyyəti” atmosferde parnik effektli qazların konsentrasiyasının artmasına səbəb olur. İqlimin istilaşması atmosferdə parnik qazlarının miqdarını artıraraq parnik effektinin yüksəlməsinə səbəb olacaq. Karbon qazının hazırda parnik effektində payı 64%-ə çatır. Bu miqdardan ilbəl artmaqda davam edir. Atmosferdə onun konsentrasiyasını aşağı sal-

ğu üçün əsas mexanizmlərdən biri sayılır. Parnik effekti yaratmaqdə atmosferdə olan su buxarı aparıcı rol oynayır. Bu baxımdan, atmosferdə yüksək konsentrasiyada olan qazlar da böyük əhəmiyyətə malikdir. Əsas parnik qazları karbon 2 - oksid (CO_2), azot oksidləri, xüsusilə NO_2 metan (CH_4) və troposfer ozonudur (O_3). Son bir

maç üçün tullantıları azaltmaq vacibdir.

Metan bataqlıq qazı parnik effektində 19 % təşkil edir. Son 10 illerdə atmosferdə metanın miqdərinin artması müşahidə olunur. Onun konsentrasiyasının çoxalması mənbələri senaye tərəfindən bataqlıqların qurudulması və meliorasiya cəltik tarlalarının

**7 milyon insan
hayatdan zaharlanır**

Ümumdünya Səhiyyə
Teşkilatının açıqlamasına görə,
her il dünyada 7 milyondan çox
insan çirkənmiş hava səbəbindən

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkışafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə “Ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi” istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.

erkən ölürlər. Bildirilir ki, qapalı və açıq məkanlarda yaranan çirkli hava insanlarda müxtəlif xəstəliklərə səbəb olaraq ömrünü qısaldır. TSKB İqtisadi Araşdırımlar Mərkəzinin hazırladığı "Həyat dərindən bir nefəsdır" başlıqlı hesabatda dünya üzrə 300 milyon uşağın maksimum səviyyədən 6 dəfə çox hava çirkiliyinə məruz qaldığını deyir. Havadakı qaz, his, ozon və metan nisbətindəki dəyişikliklər, sadəcə, iqlim dəyişikliyinə səbəb olmur, eyni zamanda, hər il milyonların ölümünə rəvac verir.

çirkıldırıcıları və ağır metallarla çirklnməsinin minimuma endirilməsidir ki, bu ölkəmiz üçün də olduqca aktual və həlli vacib problemlərdəndir. Bu növ çirklnmənin əsas mənbələri neft emalı, neft-kimya, kimya, energetika, tikinti materialları istehsalı, avtonəqliyyat, kənd təsərrüfatında pestisidlərin tətbiqi və tullantıların yandırılması kimi proseslədir ki, bu mənbələrdən ətraf mühitə dioksinlər, furanlar, bifenil və ağır metallar atılır. Xüsusilə istixana qazlarının təhlükəsi baredə ölkəmiz olduqca məlumatlidir və bu teh-

Açıq mühitdəki çirkli hava hər il 3.7 milyon, evlərdə və ya ofislərdəki çirkli hava isə hər il 4.3 milyon insanı erkən öldürür. Araşdırılmalara görə dünyada ekologiyanın çirklenməsinə 42 faiz insanlar, 30 faiz sənaye tullantıları, 14 faiz nəqliyyat vasitələri və 14 faiz isə digər səbəblər yol açır. ÜST hesab edir ki, ekologiyanın çirklenməsinin qarşısı alındığı təqdirdə 2050-ci il qədər hər il 3-5 milyon insanın erkən ölümünün qarşısı alına bilər.

Istixana qazlarının konsentrasyonu buzlaqların erimesine ve okeanların seviyyesinin qalxmasına səbəb olur, beləcə su artıraq

torpaq sahələri azalır. Bəzi bölgələrdə daşqın və qasırğa kimi fəlakət riski artır, bəzi yerlərdə isə eksine, şiddətli quraqlıq müşahidə olunur. Qış mövsümündə temperatur yüksəlir, havalar erkən isinir, yaz tez gelir, payız isə gecikir. Heyvanların miqrasiya dövrleri dəyişir və bir çox canlı növü yox olmağa başlayır. Qlobal istiləşmə sürətlənir. Tərkibindəki zehərli qazlar və havanın temperaturu ilə insan sağlamlığına mənfi təsir göstərir, ürək xəstəliklərindən tutmuş tənəffüs xəstəliklərinə qədər bir çox zərərlərə səbəb olur. Hava yolu ilə yoxlucu allergiya xəstəlikləri artır.

Əhali artır, bəs təminat?

Dünya miyasında mövcud problemlerden ən böyüyü ətraf mühitin davamlı üzvi

lərindən, nəqliyyat, yaşayış və sənaye sektorlarında geniş istifadə problemi daha da mürekkeb-ləşdirir.

Dünyada meşlərin sayının azalması qalıq yanacaqların yandırılması nəticəsində ayrılan karbon qazının (CO_2) miqdarının artması ilə nəticələnir. Bu qaz, atmosferdəki qazlarla birlikdə günəş ışığının yer üzündə eks olunmasının qarşısını alır. Bu formada da yenə "istixana effekti" yaranır və iqlim dəyişikliyinə səbəb olur. Qlobal istiləşmənin bu tempdə artmağa davam edəcəyi təqdirdə 2040-cı ilə qədər dəniz səviyyəsinin bir metrə qədər yüksələcəyi və bu halda dünyanın en böyük şəhərlərinin su altında qalacağı ehtimal edilir.

Lala Mehral

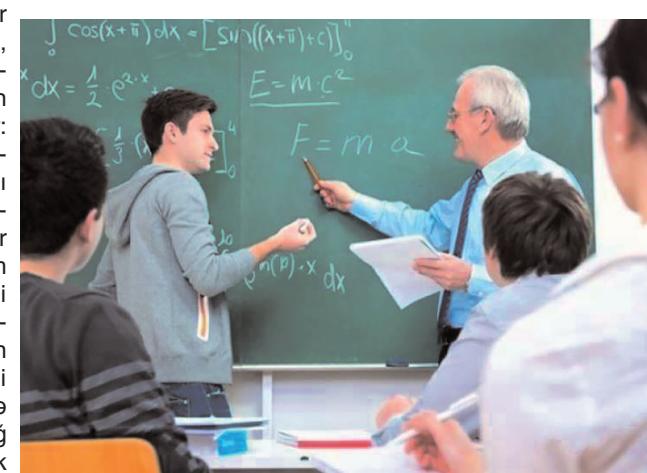
EKSPERTDƏN AÇIQLAMA

Bu gün Azərbaycanın 4432 ümumtəhsil məktəblərində çalışan 149,602 müəllimin 71%-ni xanımlar, 29 %-ni isə kişi müəllimlər təşkil edir. Əslində bu rəqəmlər vəziyyətin nə qədər tehlükeli olduğunu göstərir. Orta məktəblərdə kişi müəllimlərin azlığı şagirdlərin xarakterinin formallaşmasına ciddi şəkildə təsir göstərir. Yeni hal hazırda tehlükə yalnız və yalnız təhsilin keyfiyyəti, dərsə davamiyət və en nəhayət, uşaqlar məktəbəqədər təhsil pilləsindən tutmuş, ali məktəbə qədər ancaq qadın müəllimlərin, evdə də analarının təsiri altında formalasılır ki, bu da onların xarakterinə təsirsiz ötmür: "Etiraf edim ki, bu gün müəllimlərin aldığı əmək haqqı onların aylıq xərclərini ödəmir. Biz 1980-ci illərə nəzər salsaq görərik ki, bu rəqəm 50/50 vəziyyətindədir. Bəzi bölgələrimizdə isə kişi müəllimlərin say faizi daha üstün idi. Azərbaycan müstəqilliyini bərpə etdiğən sonra, ölkədə baş verən hadisələr, Qarabağ müharibəsi, iqtisadi çətinlik müəllim kimi fəaliyyət göstəren böyük sayıda kişini bu sahədən uzaqlaşdırıldı. 1995-ci ildən sonra ölkədə sabitlik yarandıqdan sonra da müəllimin əmək haqqının azlığı bu sahədən üz döndərən kişi müəllimlərin sayını azaltmadı.

Hazırda Bakıdakı orta məktəblərdə fəaliyyət göstərən müəllimlərdən 27 mini qadın, 3600-ü isə kişidir. Müəllimlərin məvaciblərinin azlığı kişi pedaqların təhsil sahəsindən uzaqlaşmasına səbəb olur. İş o yerə çatıb ki, paytaxt məktəblərində hətta bedən tərbiyəsi və idman dərslərini də qadın müəllimlər tədris edirlər. Sovet hakimiyətinin ilk illərində Azərbaycanın kənd rayonlarında qadın müəllimlər yox dərəcəsində idi. Bu boşluğu doldurmaq üçün Rusiyanın müxtəlif bölgələrindən, eləcə də paytaxt Bakı şəhərində yerlər kütłəvi şəkildə qadın müəllimlər göndərildilər.

Müəllim kimi yeni işə başlayan gənc təbii ki, bu maaşla dolana bilməyəcəyinin fərqindədir və müəllimlik diplomunu bir kənarə atıb, normal maaşlı iş axtarmağa məcbur olur. Dünyanın bir çox inkişaf etmiş ölkələrdə uşaq bağçalarında terbiyəçi qadın yoxdur. Uşaqları yalnız kişilər tərbiye edirlər. Kişilərin tədrisə və uşaqların tərbiyə prosesinə yanaşması isə fərqlidir. Bunu müxtəlif cür izah etmək olar. Qadınlar bu məsələdən inciməlidirlər. Bu göstərici onların kişilərdən xarakter baxımından zəif

Kişi, yoxsa qadın müəllim?

ləndirilməsi, formalasdırılmasında xidmətinə nəzərə alaraq, yüksək əmək haqqı ile yanaşı, güzəşt ve imtiyazlar saxlanılıb.

Hesab edirəm ki, bu sahəyə yenidən kişi müəllimlərin cəlb edilməsi üçün zəruri olan addımların önünde müəllimlərə dövlət qulluqçusu statusunun verilməsi dayanır. Bundan başqa dövlət büdcəsinin vəsaiti imkan vermir ki, müəllimin əmək haqqı ciddi şəkilde artırılsın. O zaman, müəllimi müəyyən olunmuş xərclərdən azad etmək lazımdır. Yeni müəllim işiq, qaz, su kimi xərclərdən azad edilməlidir ki, allığı az əmək haqqını sosial rifahına yönəldə bilsin.

Bu gün müəllim gözünün işığını, sağlamlığını xalqın geləcəyinə sərf edir, ona ciddi şəkildə diqqət ayırmak lazımdır. Azi hər altı aydan bir müəllimlərin pulsuz və yüksək səviyyədə tibbi xidməti həyata keçirilməlidir. Bilirsiz, müəllime müraciətlərlərə göstəriyimiz ehtiramı göstərməliyik, sefirlərə verilən təhlükəsizlik və toxunulmazlığı həm də müəllime verməliyik, deputata verilən emək haqqını müəllime verməliyik.

Cəbhəyanı ərazilərdə fəaliyyət göstərən müəllimlərin əmək haqqı şəhərdə çalışalarla müqayisədə iki dəfə çox verilməlidir. Çünkü ölkədə fəaliyyət göstərən hər bir vətəndaşı yetişdirən, formalasdırıb müəllimdir".

Səbinə Hüseynli

"SƏS" qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR
AŞAĞIDAKI YAYIM
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ
SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşımı Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressinform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Qasid Mətbuat Yayım – 0124931406, 0124938343
7. F.Ş.Ruhid Hüseynov – 0124349301, 0505357898
8. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN
6 aylıq 79.20 AZN
1 illik 158.40 AZN

ABUNƏÇİLƏRİMİZİN XİDMƏTİNDƏYİK
Müraciət, şikayət, yazı, təbrik və başsağlıqlarınızı dərc etməyə hazırlıq!

DİYETOLOQ: "Qazlı içkilərin insan sağlığının potensial zərərləri var"

“Hər kəsin sevimliyi olan qazlı içkilər, bizi bir yandan da uçuruma aparr. Onun içərisindəki bəzi maddələr sağlamlığımıza ziyan vurur. Uşaqlar üçün qazlı içkilər xüsusi təhlükəlidir. Market rəflərində səliqə ilə düzülmüş qazlı içkilər tərkibindəki maddələrə görə asılılıq yaradır. Qazlı içkilər yuxusuzluq, əsəbilik yaradır.

Bəs buna çərə olaraq nə etməliyik?

"Qazlı içkilərin populyarlığı müxtəlif amillərə əsaslanıb. İnsanlar tez-tez bu cür içkilərə cəlb oluna bilər". Bunu SIA-ya açıqlamasında diyetoloq Ceyhunə Yusifova bildirib.

1. Dad: Qazlı içkiləri, ümumiyyətlə, qaz baloncuqlarının təravətləndirici hissi ilə xoş bir dad təqdim edir. Bu səbəbdən bir çox insan bu içkilərə üstünlük verir.

2. İçkinin təqdimatı: Qazlı içkilər dəmir qutulara və ya butulkalara qəbələdirilir və asanlıqla daşınır. Bu, insanlara onu tez və praktik şəkildə istehlak etməyə imkan verir.

3. Marketing və reklam: Böyük şirkətlər tez-tez marketing və reklam kampaniyaları vasitəsilə məhsullarını populyarlaşdırırlar. Bu, istehlakçı tələbatını artırıb bilər.

Qazlı içkilərin insan sağlığının bir sıra potensial zərərləri var:

1. Həddindən artıq şeker: Qazlı içkilər, adətən, yüksək miqdarda şeker ehtiva edir. Bu, piylənmə, diabet, ürək xəstəliyi və diş çürüməsi riskini artırıb bilər.

2. Pehriz içkiləri və dadlandırıcılar: Bəzi qazlı içkilər aşağı kalorili və ya pəhriz variantları təklif edir. Bu içkilər tərkibindəki süni dadlandırıcılar bəzi insanlarda həzm problemlərinə və ya iştahi artırıb bilər.

3. Turşu içkilər: Qazlı içkilərin tərkibində karbon turşusu var. Bu turşular diş minasına zərər verə bilər və diş çürüməsinə səbəb ola bilər. O həmçinin mədə turşusunu artıraraq bəzi insanlarda reflü və ya mədə yanması kimi həzm problemlərinə səbəb ola bilər.

4. Kofein: Bəzi qazlı içkilər kofein ehtiva edir. Həddindən artıq kofein istehlakı yuxusluq, əsəbilik, ürək döyüntüsü və həzm problemləri kimi yan təsirlərə səbəb ola bilər.

Baş redaktor:
Bəhrüz Quliyev

Ünvanımız:
Bakı şəhəri,
Üzeyir Hacıbəyov
küçəsi, 66.
Şəhadətnamə: № 022492
<http://www.ses-news.az>
<http://www.sesqazeti.az>
E-mail: ses@sia.az
“ƏLİNÇ” AZƏRBAYCAN XƏYRİYYƏ
CƏMIYYƏTİNİN ORQANI.
QƏZET 1991-Cİ İL
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi ilə müəllifin mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Qəzet bazar və
bazar ertəsindən
başqa hər gün
nəşr olunur

Tiraj: 2700